

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra antropologie a zdravotní vědy

Bakalářská práce

Michaela Bartošová

Výchova ke zdraví a její realizace v základním vzdělávání

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedenou literaturu.

V Olomouci 20. 6. 2012

Michaela Bartošová

Děkuji Mgr. Michaelae Hřivnové, Ph.D., za odborné vedení bakalářské práce, poskytování cenných rad a materiálových podkladů k práci.

Obsah

1 Úvod	6
2 Cíle a úkoly práce.....	8
3 Teoretické poznatky	9
3.1 Školská reforma	9
3.1.1 Hlavní cíle školské reformy	11
3.1.2 Metody práce a způsoby výuky.....	12
3.1.3 „Desatero školské reformy.....	12
3.2 Pojem kurikulum.....	13
3.2.1 Pojem kurikulum v české pedagogice	13
3.3 Rámcový vzdělávací program (RVP)	13
3.3.1 Principy Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (RVP ZV)	15
3.3.2 Klíčové kompetence	17
3.3.3 Průřezová témata	18
3.3.4 Vzdělávací oblasti	19
3.4 Vzdělávací oblast Člověk a zdraví.....	20
3.4.1 Cílové zaměření vzdělávací oblasti Člověk a zdraví.....	21
3.4.2 Tělesná výchova	21
3.5 Výchova ke zdraví	22
3.5.1 Problematika zdraví a RVP ZV	22
3.5.2 Předmět Výchova ke zdraví	24
3.5.3 Charakteristika předmětu Výchova ke zdraví	25
3.6 Projekt Škola podporující zdraví (Zdravá škola).....	27
4 Metodika práce	29
4.1 Charakteristika zkoumaného souboru	29
4.2 Výzkumné metody	29
5 Výsledky a diskuse	30
6 Závěr	46
7 Souhrn / Summary	48
7.1 Souhrn	48
7.2 Summary	48

8 Seznam literatury.....	49
9 Seznam zkratek	53
10 Seznam schémat, tabulek a grafů	54
11 Seznam příloh.....	56
12 Anotace práce	

1 Úvod

„Díky nemoci známe hodnotu zdraví, díky zlu hodnotu dobra, díky hladu sytost, díky únavě odpočinek“ (Hérakleitos).

Tato moudrá slova řeckého filozofa Hérakleita, která vyslovil asi 500 let před naším letopočtem, mají svůj opodstatněný význam i v dnešní moderní době. V současné době se u dětí stále více objevuje nadváha a obezita, mnoho dětí neumí pravidelně jíst, mají rády nezdravá jídla a sladké nápoje. Jelikož dětem chybí sport, aktivní pohyb a žijí sedavým způsobem života, toto všechno podporuje rozvoj onemocnění pohybového systému a enormě se u nich vyskytuje vadné držení těla. Ovšem sledováním televize, videa a hraním počítačových her děti stráví až 14 hodin týdně. Dlouhodobé sledování monitoru může vést k bolestem hlavy, krční páteře, onemocnění zraku a tzv. CVS syndromu (Computer Vision Syndrom). Navíc hraní počítačových her u dětí zvyšuje sklon k agresivitě, násilí a šikanování. Alarmující je také zjištění, že v České republice je zhruba 250 000 kuřáků, kteří jsou mladší 18-ti let. Je zřejmé, že za mnohé poruchy a onemocnění si může člověk sám nevhodným způsobem života. Zároveň své zdraví může svým chováním ovlivnit i pozitivně (Králíková in Kachlík, Mužík eds., 2009; Řehulka ed., 2011; Strnadlová, 2011).

Jelikož se Výchova ke zdraví (VkJ) zabývá těmito a spoustou dalších problémů týkajících se zdraví a snaží se o jejich nápravu a prevenci, považuji zařazení Výchovy ke zdraví do vzdělávání za naléhavé. Prostředí školy je místo, které velice ovlivňuje život dítěte. Dítě ve škole tráví podstatnou část svého času a škola tak může při výchově a vzdělávání ovlivnit budoucí život žáků. Samozřejmostí je začít s výukou Výchovy ke zdraví již v útlém věku.

V bakalářské práci se zaměřím na nový předmět Výchova ke zdraví, který se vyučuje na druhém stupni základních škol. V úvodu práce nastíním průběh a cíle školské reformy, která Výchově ke zdraví vymezila důležité místo ve vzdělávání žáků. Dále zmíním pojmy související s touto reformou – kurikulum, Rámcový vzdělávací program, klíčové kompetence. Podrobněji se soustředím na vzdělávací oblast Člověk a zdraví, která zahrnuje vzdělávací obor Výchova ke zdraví. Pomocí dotazníkového šetření na základních školách v Pardubickém kraji zhodnotím výuku Výchovy ke zdraví na školách a její postavení ve školních vzdělávacích programech jednotlivých škol.

Téma bakalářské práce jsem si vybrala, jelikož studuji obor Výchova ke zdraví se zaměřením na vzdělávání a jednotlivá témata Výchovy ke zdraví mě zaujala především svojí aktuálností. Myslím, že zpracování této práce mi pomůže rozšířit obzory v této problematice.

2 Cíle a úkoly práce

Cílem této bakalářské práce je zmapovat způsob výuky Výchovy ke zdraví na druhém stupni jednotlivých základních škol. Zaměřujeme se na základní školy v Pardubickém kraji. Hlavním úkolem výzkumného šetření je najít odpovědi na dané otázky. Dotazník má za úkol zjistit:

- Zda je základní škola zařazena do projektu Škola podporující zdraví (Zdravá škola).
- Jak se realizuje výuka Výchovy ke zdraví na dané škole, jako samostatný předmět či integrovaně do jiných předmětů.
- Od kterého školního roku školy realizují výuku dle školního vzdělávacího programu a zároveň Výchovu ke zdraví.
- Ve kterých ročnících škol je Výchova ke zdraví realizována a s jakou týdenní hodinovou dotací.
- Zda se časová hodinová dotace na Výchovu ke zdraví dle Rámcového vzdělávacího programu jeví vedení škol jako dostačující.
- Jaká je aprobovanost vyučujících Výchovy ke zdraví na jednotlivých základních školách.
- Jaký je názor vedení škol na to, aby pedagogické fakulty vzdělávaly budoucí učitele v oboru Výchovy ke zdraví. Jaké aprobační kombinace Výchovy ke zdraví s druhým studijním předmětem jsou pro ně nejvíce adekvátní.
- Kterým dílčím oblastem oboru Výchovy ke zdraví se dotazované školy nejvíce věnují.
- Zda školy realizují projekty, které mají vazbu na jednotlivá témata z oblasti Výchovy ke zdraví.
- Zda má význam podle vedení škol žáky v oblasti Výchovy ke zdraví vzdělávat.
- Zdali podle vedení škol vzdělávání v oblasti Výchovy ke zdraví může mít celospolečenský dopad.
- Má-li podle vedení základních škol význam pokračovat s výukou Výchovy ke zdraví i u studentů středních škol a zároveň vzdělávat středoškolské pedagogy.

3 Teoretické poznatky

3.1 Školská reforma

V průběhu 2. poloviny 20. století probíhaly změny v československém školském systému. Nové reformy vždy znamenaly změny obsahu vzdělávání. V 70. letech byla snaha prosadit do vzdělávání i prvky aktivity, samostatnosti a tvořivosti žáků. V 90. letech byla dána větší volnost výběru učiva na jednotlivých školách. Změna byla vždy ale jen dočasná. Ve školní praxi stále přetrvávala výuka encyklopedických znalostí, přestože byl tento způsob kritizován. Ovšem požadavky u přijímacích zkoušek byly stále vysoké a opíraly se v podstatě o encyklopedické znalosti. Cílem vzdělávání tedy byl úspěch u přijímacích zkoušek (Vašutová, 2006).

V roce 2005 se v České republice rozběhla školská neboli kurikulární reforma. V minulosti tato školská reforma proběhla v mnoha vyspělých zemích, zaměřila se především na změny v kurikulu, na snazší přístup ke vzdělávání a zajištění rovnosti ve vzdělávání, na individuální přístup k potřebám vzdělávaných, na celoživotní proces učení, na vzdělávání pro život a uplatnění absolventů vzdělávání na trhu práce (www.rvp.cz).

Kurikulární reforma se začala připravovat od druhé poloviny 90. let 20. století, pokračovala celonárodní diskusí „Vzdělávání pro 10 milionů“ a poprvé ji formuloval Národní program rozvoje vzdělávání v ČR (tzv. Bílá kniha) a kodifikoval ji školský zákon 561/2004 Sb. (Vašutová, 2006; www.rvp.cz). „*Bílá kniha ve své vizi rozvoje české vzdělávací soustavy doporučila vytvoření tří úrovní definování školního vzdělávání, a to jako státní, rámcové a školní vzdělávací programy*“ (Vašutová, 2006, s. 11).

Hlavním rozdílem oproti předchozím reformám je to, že středem kurikulární reformy je žák a jeho vzdělávací výsledky. Každá škola by se měla zabývat otázkou, jak své žáky motivovat, podporovat v učení a jak pro ně vytvořit zajímavou výuku. Pokud se škole podaří správně naplnit tyto cíle, tak děti chodí do školy rády. Další změna je i v tom, že v kurikulárních dokumentech se přistupuje ke strukturování vzdělávacího obsahu podle tzv. oblastí, které sdružují tradiční předměty (Vašutová, 2006; www.msmt.cz).

Nové kurikulární dokumenty umožňují na jedné straně větší tvořivost, iniciativu a autonomii každé školy, na druhé straně na učitele kladou vysoké nároky na profesní

kompetence učitele, vyžadují větší zodpovědnost jednotlivých učitelů i institucí za procesy a výsledky vzdělávání (Vašutová, 2006).

Kurikulární reformu je možné charakterizovat jako zásadní změnu vzdělávání i vzdělávací politiky pro zvýšení a zlepšení kvality vzdělávání a efektivity výsledků vzdělávání. Nejen v zahraničí, ale také u nás, se každá reforma sleduje a vyhodnocuje. Na základě zjištěných výsledků se reforma hodnotí, přistupuje se k jejím případným úpravám a stanovují se nové priority (www.rvp.cz).

Školská reforma znamená přechod od jednotných osnov pro všechny školy k vytváření Rámcových vzdělávacích programů (RVP), podle nichž si školy tvoří své vlastní jedinečné školní vzdělávací programy (ŠVP). Změna v obsahu vzdělávání začala tvořením Rámcových vzdělávacích programů pro předškolní a základní vzdělávání, které byly schváleny v roce 2004. Příslušné RVP byly ověřovány v praxi na vybraných pilotních mateřských a základních školách, na základě této pilotáže byly hodnoceny a upravovány takovým způsobem, aby co nejvíce vyhovovaly praxi. Postupně začaly vznikat další RVP pro všechny stupně vzdělávání. K jednotlivým RVP byly utvořeny oficiální manuály pro tvorbu ŠVP. Také zavádění jednotlivých školních vzdělávacích programů probíhalo postupně (www.msmt.cz; www.rvp.cz). V Schématu 1. uvedeném níže předkládáme, jak školská reforma probíhala na jednotlivých stupních škol.

Mateřské a základní školy začaly připravovat své školní vzdělávací programy v roce 2005. Na přípravu byly zákonem stanoveny dva roky. Pro každou školu byli vyškoleni tzv. koordinátoři tvorby školních vzdělávacích programů. Koordinátoři vedli ostatní pedagogy při tvorbě ŠVP, stanovili vhodné vyučovací metody, postupy výuky a cíle vzdělávání. V mateřských školách a v 1. i 6. ročníku základních škol se podle příslušných ŠVP začalo vyučovat 1. 9. 2007. V ŠVP učitelé uplatnili nové přístupy ke vzdělávání, nové způsoby práce, nové přístupy k hodnocení, do tvorby programu zařadili i zkušenosti z výuky. Při tvoření ŠVP byla posílena výuka cizích jazyků, výchova k občanství a demokracii, technická výchova. Dále se objevila i nová témata – témata evropské integrace, multikulturní výchovy, environmentální výchovy a výchovy ke zdravému životnímu stylu. Do výuky jsou zařazovány nové formy výuky a jsou rozvíjeny mezipředmětové vztahy a více se uplatňuje výuka v integrovaných celcích (Jeřábek, Janyš, 2001; www.msmt.cz; www.rvp.cz).

Schéma 1. „Průběh reformy – Vydávání RVP a přechod na výuku podle vlastních ŠVP

	<i>Schválení RVP</i>	<i>Školy začínají v prvních ročnících učit podle příslušných ŠVP</i>
<i>Mateřské školy</i>	1. 3. 2005	1. 9. 2007
<i>Základní školy</i>	31. 8. 2005	1. 9. 2007 (povinně v 1. i v 6. roč.)
<i>Základní umělecké školy</i>	31. 8. 2010	1. 9. 2012
<i>Gymnázia</i>	24. 7. 2007	1. 9. 2009
<i>Dvojjazyčná gymnázia</i>	31. 8. 2009	1. 9. 2009
<i>Sportovní gymnázia</i>	24. 7. 2007	1. 9. 2009
<i>Ostatní střední školy (SOŠ, SOU, VOŠ)</i>		
<i>1. etapa (61 RVP OV)</i>	31. 8. 2007	1. 9. 2009
<i>2. etapa (82 RVP OV)</i>	1. 9. 2008	1. 9. 2010
<i>3. etapa</i>	31. 8. 2009	1. 9. 2011
<i>4. etapa</i>	31. 8. 2010	1. 9. 2012“

(www.msmt.cz).

3.1.1 Hlavní cíle školské reformy

Jedním z hlavních cílů je zefektivnit a zpřístupnit vzdělávací proces. Zpřístupnění vzdělávání není jen z pohledu srovnatelných možností pro žáky s různými zdravotními a sociálními podmínkami, ale také z hlediska uplatnění postupů, jak žáky vtáhnout do aktivní účasti na vzdělávání a zároveň motivovat žáky k učení a vytvořit jim příznivé podmínky pro vzdělávání (www.msmt.cz).

V dnešní době je vzdělávání zaměřeno na rozvoj životních dovedností, které jsou pro dnešní život zásadní. Tyto dovednosti jsou: umět se učit, komunikovat, umět řešit problémy, umět spolupracovat s ostatními, nést za své chování zodpovědnost, mít vztah k přírodě i kultuře a chránit je, umět pečovat o své zdraví a bezpečí a v neposlední řadě poznávat a rozvíjet vlastní schopnosti. Vědomosti, dovednosti a osobnostní vlastnosti by měly být široce využitelné, umožňovat uplatnění v širokém spektru povolání, rychlou rekvalifikaci a adaptaci na změny. Nabytí těchto dovedností je potřebné pro člověka

žijícího v 21. století. Je důležité, aby dokázal zvládat informační explozi, orientovat se ve světě techniky, účastnit se aktivně života ve svobodné společnosti a být připraven na řešení praktických situací různého druhu. Další podstatnou dovedností je umět se dorozumět a prosadit ve velké konkurenci na evropském trhu (www.msmt.cz).

3.1.2 Metody práce a způsoby výuky

Pro naplnění cílů jsou důležité i metody práce a způsoby výuky. Dnes už způsob výuky není postaven pouze na předávání hotových poznatků. Výuka je více zaměřena na aktivní práci žáků ve skupinách. Tyto metody vychází z poznatku, že člověk si nejvíce zapamatuje to, co sám vyvodil, prakticky vyzkoušel, co jiným vysvětloval a o čem diskutoval. Výuka se také zaměřuje na propojenost poznatků z různých předmětů či oborů, více se dbá na vzájemnou provázanost mezi cíli, obsahem vzdělávání a kompetencemi. Vzdělávání také není založeno na osvojování velkého objemu faktů. Cílem je získání klíčových kompetencí, naučit žáky informace zpracovávat a umět je aplikovat v praxi (Jeřábek, Janyš, 2001; www.msmt.cz).

3.1.3 „Desatero školské reformy

1. *Žáci se budou ve škole cítit příjemně a bezpečně, zažívat radost z učení.*
2. *Žáci dostanou příležitost ukázat, co umí, v čem se zlepšují – to by se mělo odrazit v jejich hodnocení.*
3. *Žáci získají nejen dobré znalosti, ale i chuť a dovednost učit se po celý život.*
4. *Žáci se naučí poznávat svět v souvislostech a učivo maximálně využít ve svém budoucím životě.*
5. *Žáci budou dobře jazykově připraveni na život a práci v současném propojeném světě.*
6. *Žáci se naučí pracovat s různými zdroji informací.*
7. *Žáci budou umět žít a jednat s ostatními lidmi.*
8. *Žáci se naučí jednat samostatně a rozhodovat se zodpovědně.*
9. *Žáci budou pečovat o zdraví svoje i ostatních.*
10. *Žáci zvládnou aktivně vstupovat do výuky i dění ve škole“* (www.msmt.cz).

3.2 Pojem kurikulum

Tato školská reforma se nazývá kurikulární, protože jde o změnu, vylepšení a modernizaci kurikula. Co vlastně výraz kurikulum znamená?

Pojem kurikulum má tři základní významy. Zaprvé jde o vzdělávací program, projekt, plán. Druhý význam představuje průběh studia a jeho obsah a za třetí zahrnuje obsah veškeré zkušenosti, kterou žáci získávají ve škole a v činnostech, které se školou souvisejí (Průcha, Walterová, Mareš, 2003).

Tento pojem pochází z latinského výrazu curriculum, což v překladu znamená běh, závodní dráha nebo vůz. V přesnějším významu pak vyjadřuje posun po plánované trase (www.rvp.cz).

V pedagogice tento termín původně znamenal pouze učivo. Ovšem tento termín se vyvíjí a rozšiřuje v souvislosti se změnami potřeb a hodnot společnosti a také měnícími se potřebami žáků. Kurikulum je živý dokument, není neměnný, ale naopak lze s ním dále pracovat a obměňovat ho na základě zkušeností s jeho realizací v praxi. Dnes můžeme termín kurikulum definovat jako vzdělávací program, obsah vzdělávání – tedy, co mají učitelé žáky naučit, vztahy ve vzdělávání, prostředí pro vzdělávání, jeho průběh a výsledky (www.rvp.cz).

Kurikulární reforma tedy znamená zásadní změnu koncepce kurikula a kurikulární politiky (Průcha, Walterová, Mareš, 2003).

3.2.1 Pojem kurikulum v české pedagogice

V české pedagogice nebyl pojem kurikulum před rokem 1989 používán, začal se více objevovat až v 80. letech 20. století. V současné době v České republice je možné tento pojem chápat především jako vzdělávací programy na úrovni státu a školy (www.rvp.cz).

3.3 Rámcový vzdělávací program (RVP)

„Od 1. 9. 2005 začal platit Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání s přílohou upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením. Dokument je

závazný pro tvorbu školních vzdělávacích programů v základním vzdělávání. Je určený všem základním školám, včetně těch, které vzdělávají žáky s lehkým mentálním postižením, ale i víceletým gymnáziím“ (www.rvp.cz).

V průběhu roku 2007 byl RVP pozměněn celkem dvakrát. Změny obou opatření nabyly platnosti dne 1. 9. 2007. Další změny v RVP základního vzdělávání proběhly v roce 2010 (www.rvp.cz).

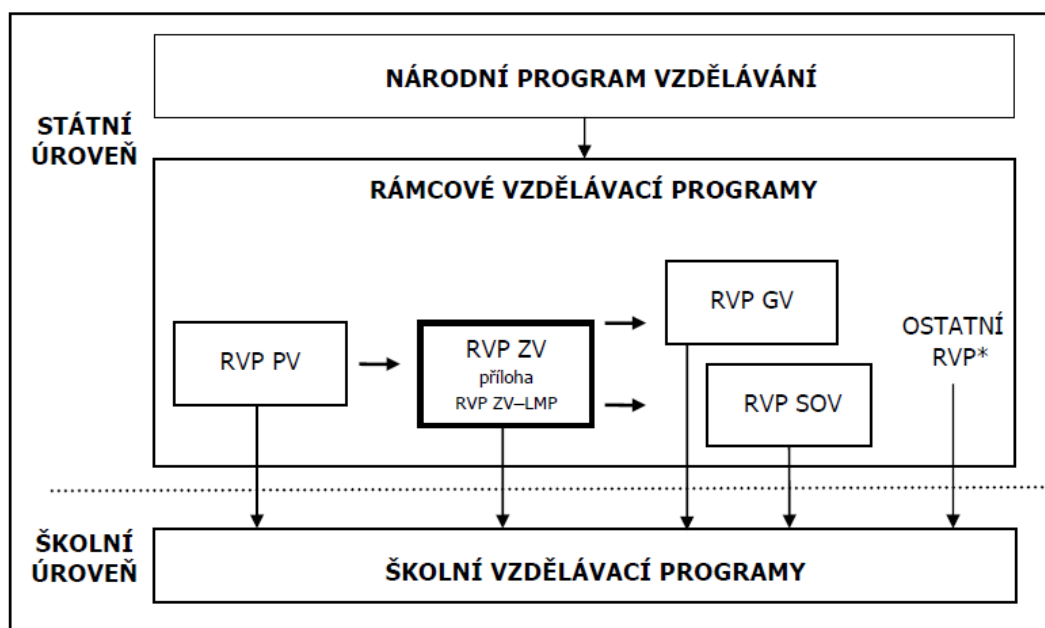
„Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) s platností od 1. září 2012 mění Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, do kterého se doplňují Standardy pro základní vzdělávání. Standardy jsou vytvořeny pro základní úroveň, tedy stanoví nepodkročitelné minimum toho, co musí žák na konci 5. a 9. ročníku základní školy znát a umět“ (www.rvp.cz).

„V souladu s novými principy kurikulární politiky, zformulovanými v Národním programu rozvoje vzdělávání v ČR (tzv. Bílé knize) a zakotvenými v zákoně č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), se do vzdělávací soustavy zavádí nový systém kurikulárních dokumentů pro vzdělávání žáků od 3 do 19 let. Kurikulární dokumenty jsou vytvářeny na dvou úrovních – státní a školní.

Státní úroveň v systému kurikulárních dokumentů představují Národní program vzdělávání a rámcové vzdělávací programy. Národní program vzdělávání vymezuje počáteční vzdělávání jako celek. RVP vymezují závazné rámce vzdělávání pro jeho jednotlivé etapy – předškolní, základní a střední vzdělávání. Školní úroveň představují školní vzdělávací programy, podle nichž se uskutečňuje vzdělávání na jednotlivých školách.

Národní program vzdělávání, rámcové vzdělávací programy i školní vzdělávací programy jsou veřejné dokumenty přístupné pro pedagogickou i nepedagogickou veřejnost“ (VÚP, 2007, s. 9). V následujícím Schématu 2. můžeme vidět, jak je systém kurikulárních dokumentů uspořádán a jak jsou jednotlivé vzdělávací programy vzájemně propojeny.

Schéma 2. Systém kurikulárních dokumentů

Legenda: RVP PV – Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání; RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání a příloha Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením (RVP ZV–LMP); RVP GV – Rámcový vzdělávací program pro gymnaziální vzdělávání; RVP SOV – Rámcové vzdělávací programy pro střední odborné vzdělávání.

* Ostatní RVP – rámcové vzdělávací programy, které kromě výše uvedených vymezuje školský zákon – Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání, Rámcový vzdělávací program pro jazykové vzdělávání, případně další (VÚP, 2007, s. 9).

3.3.1 Principy Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (RVP ZV)

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání navazuje na Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání a je východiskem pro Rámcové vzdělávací programy pro střední vzdělávání. RVP ZV vymezuje vzdělávací obsah – očekávané výstupy a učivo, specifikuje úroveň klíčových kompetencí, zařazuje jako závaznou součást základního vzdělávání průřezová témata, podporuje komplexní přístup k realizaci vzdělávacího obsahu, včetně možnosti jeho vhodného propojování, podporuje dodržování

individuálního přístupu k jednotlivým žákům. RVP ZV je otevřený dokument, který je inovován podle měnících se potřeb společnosti a zkušeností učitelů se ŠVP (VÚP, 2007).

„Cíle základního vzdělávání

- *umožnit žákům osvojit si strategie učení a motivovat je pro celoživotní učení,*
- *podněcovat žáky k tvořivému myšlení, logickému uvažování a k řešení problémů,*
- *vést žáky k všestranné, účinné a otevřené komunikaci,*
- *rozvíjet u žáků schopnost spolupracovat a respektovat práci a úspěchy vlastní i druhých,*
- *připravovat žáky k tomu, aby se projevovali jako svébytné, svobodné a zodpovědné osobnosti, uplatňovali svá práva a naplňovali své povinnosti,*
- *vytvářet u žáků potřebu projevovat pozitivní city v chování, jednání a v prožívání životních situací; rozvíjet vnímavost a citlivé vztahy k lidem, prostředí i k přírodě,*
- *učit žáky aktivně rozvíjet a chránit fyzické, duševní a sociální zdraví a být za ně odpovědný,*
- *vést žáky k toleranci a ohleduplnosti k jiným lidem, jejich kulturám a duchovním hodnotám, učit je žít společně s ostatními lidmi,*
- *pomáhat žákům poznávat a rozvíjet vlastní schopnosti v souladu s reálnými možnostmi a uplatňovat je spolu s osvojenými vědomostmi a dovednostmi při rozhodování o vlastní životní a profesní orientaci“ (VÚP, 2007, s. 12-13).*

Učební osnovy byly shodné a závazné pro všechny školy v republice. Vyučovací předměty byly nastaveny v učebním plánu. Cílem bylo osvojení učiva a zhodnocení, jak žák dané učivo zvládl. RVP stanovuje jen základní požadavky ze strany státu, závazné cíle a předpokládané cíle vzdělávání, doporučené učivo a rámcový učební plán. Tyto požadavky každá škola musí respektovat při zpracovávání svého ŠVP. Škola ŠVP vytváří s ohledem na podmínky školy, skladbu a potřeby žáků, vytváří žákům prostor pro aktivní zapojení do výuky a využívá i zkušeností učitelů školy. Škola může využít také „volné“ časové dotace (www.msmt.cz).

3.3.2 Klíčové kompetence

„Klíčové kompetence představují souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti. Jejich výběr a pojetí vychází z hodnot obecně přijímaných ve společnosti a z obecně sdílených představ o tom, které kompetence jedince přispívají k jeho vzdělávání, spokojenému a úspěšnému životu a k posilování funkcí občanské společnosti.

Smyslem a cílem vzdělávání je vybavit všechny žáky souborem klíčových kompetencí na úrovni, která je pro ně dosažitelná, a připravit je tak na další vzdělávání a uplatnění ve společnosti. Osvojování klíčových kompetencí je proces dlouhodobý a složitý, který má svůj počátek v předškolním vzdělávání, pokračuje v základním a středním vzdělávání a postupně se dotváří v dalším průběhu života“ (VÚP, 2007, s. 14).

Klíčové kompetence nabyté během základního vzdělávání tvoří pro žáka základ pro celoživotní učení, vstup do života a do pracovního procesu (VÚP, 2007).

Vzdělávací obsah, aktivity a činnosti musí být přizpůsobeny takovým způsobem, aby přispívaly k utváření a rozvíjení klíčových kompetencí. Klíčové kompetence nepůsobí samostatně, ale vzájemně se prolínají, jsou multifunkční a mají nepředmětovou podobu, tudíž je žáci získávají pouze jako výsledek celkového vzdělávacího procesu (VÚP, 2007).

Mít kompetenci znamená, že žák je vybaven vědomostmi, dovednostmi a postoji, které jsou vzájemně propojeny a žák je úspěšně využívá při zvládání úkolů nejen ve studiu a práci, ale i v osobním životě. Klíčové kompetence by měly být rozvíjeny ve všech předmětech, jsou to univerzální dovednosti, jejichž získávání se děje ucelenou smysluplnou aktivitou nikoli pouhým nacvičováním a memorováním (VÚP, 2007).

V základním vzdělávání jsou tyto klíčové kompetence:

- *„kompetence k učení*
- *kompetence k řešení problémů*
- *kompetence komunikativní*
- *kompetence sociální a personální*
- *kompetence občanské*
- *kompetence pracovní“ (VÚP, 2007, s. 14)*

3.3.3 Průřezová témata

„Průřezová témata reprezentují v RVP ZV okruhy aktuálních problémů současného světa a stávají se významnou a nedílnou součástí základního vzdělávání. Jsou důležitým formativním prvkem základního vzdělávání, vytvářejí příležitosti pro individuální uplatnění žáků i pro jejich vzájemnou spolupráci a pomáhají rozvíjet osobnost žáka především v oblasti postojů a hodnot.

Všechna průřezová témata mají jednotné zpracování. Obsahují Charakteristiku průřezového tématu, v níž je zdůrazněn význam a postavení průřezového tématu v základním vzdělávání. Dále je vyjádřen vztah ke vzdělávacím oblastem a přínos průřezového tématu k rozvoji osobnosti žáka jak v oblasti vědomostí, dovedností a schopností, tak v oblasti postojů a hodnot. Obsah průřezových témat doporučený pro základní vzdělávání je rozpracován do tematických okruhů. Každý tematický okruh obsahuje nabídku témat (činností, námětů)“ (VÚP, 2007, s. 90).

Je-li se se tematické okruhy průřezových témat prolínají vzdělávacími oblastmi a umožňují propojení vzdělávacích obsahů oborů, tak pozitivně přispívají k procesu utváření a rozvíjení klíčových kompetencí a ke komplexnosti vzdělávání žáků (VÚP, 2007).

„Průřezová témata tvoří povinnou součást základního vzdělávání“ (VÚP, 2007, s. 90). Pro každou základní školu je povinné zařadit do vzdělávání všechna průřezová témata uvedená v RVP ZV a to jak na 1. stupni, tak i na 2. stupni. Není ovšem potřeba, aby všechna průřezová témata byla probírána v každém ročníku. V průběhu základního vzdělávání se také musí žáci postupně seznámit se všemi tematickými okruhy jednotlivých průřezových témat. Výběr témat jednotlivých tematických okruhů a jejich zařazení do výuky je v kompetenci každé školy (VÚP, 2007). „Průřezová témata je možné využít jako integrativní součást vzdělávacího obsahu vyučovacího předmětu nebo v podobě samostatných předmětů, projektů, seminářů, kurzů apod.“ (VÚP, 2007, s. 90).

„V etapě základního vzdělávání jsou vymezena tato průřezová témata:

- *Osobnostní a sociální výchova*
- *Výchova demokratického občana*
- *Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech*
- *Multikulturní výchova*

- *Environmentální výchova*
- *Mediální výchova*“ (VÚP, 2007, s. 90).

3.3.4 Vzdělávací oblasti

„Vzdělávací obsah základního vzdělávání je v RVP ZV orientačně rozdělen do devíti vzdělávacích oblastí. Jednotlivé vzdělávací oblasti jsou tvořeny jedním vzdělávacím oborem nebo více obsahově blízkými vzdělávacími obory:

- *Jazyk a jazyková komunikace (Český jazyk a literatura, Cizí jazyk)*
- *Matematika a její aplikace (Matematika a její aplikace)*
- *Informační a komunikační technologie (Informační a komunikační technologie)*
- *Člověk a jeho svět (Člověk a jeho svět)*
- *Člověk a společnost (Dějepis, Výchova k občanství)*
- *Člověk a příroda (Fyzika, Chemie, Přírodopis, Zeměpis)*
- *Umění a kultura (Hudební výchova, Výtvarná výchova)*
- *Člověk a zdraví (Výchova ke zdraví, Tělesná výchova)*
- *Člověk a svět práce (Člověk a svět práce)*“ (VÚP, 2007, s. 18).

„Vzdělávací obsah vzdělávacích oborů je tvořen očekávanými výstupy a učivem. V rámci 1. stupně je vzdělávací obsah dále členěn na 1. období (1. až 3. ročník) a 2. období (4. až 5. ročník). Toto rozdělení má školám usnadnit distribuci vzdělávacího obsahu do jednotlivých ročníků.

Očekávané výstupy mají činnostní povahu, jsou prakticky zaměřené, využitelné v běžném životě a ověřitelné. Vymezují předpokládanou způsobilost využívat osvojené učivo v praktických situacích a v běžném životě. RVP ZV stanovuje očekávané výstupy na konci 3. ročníku (1. období) jako orientační (nezávazné) a na konci 5. ročníku (2. období) a na konci 9. ročníku jako závazné.

Vzdělávací obsah jednotlivých vzdělávacích oborů škola rozčlení do vyučovacích předmětů a rozpracuje, případně doplní v učebních osnovách podle potřeb, zájmů, zaměření a nadání žáků tak, aby bylo zaručené směřování k rozvoji klíčových kompetencí.

Z jednoho vzdělávacího oboru může být vytvořen jeden vyučovací předmět nebo více vyučovacích předmětů, případně může vyučovací předmět vzniknout integrací vzdělávacího

obsahu více vzdělávacích oborů (integrováný vyučovací předmět). RVP ZV umožňuje propojení (integraci) vzdělávacího obsahu na úrovni témat, tematických okruhů, případně vzdělávacích oborů.

Záměrem je, aby učitelé při tvorbě školních vzdělávacích programů vzájemně spolupracovali, propojovali vhodná témata společná jednotlivým vzdělávacím oborům a posilovali nadpředmětový přístup ke vzdělávání“ (VÚP, 2007, s. 18).

Kromě základních vzdělávacích oborů jsou do RVP ZV zařazeny Doplňující vzdělávací obory. Tyto vzdělávací obory pouze rozšiřují a doplňují základní vzdělávání. Jelikož obsah těchto vzdělávacích oborů je nepovinný, je možné tyto vzdělávací obory zařadit jako povinný nebo povinně volitelný vzdělávací obsah (VÚP, 2007).

3.4 Vzdělávací oblast Člověk a zdraví

„Zdraví člověka je chápáno jako vyvážený stav tělesné, duševní a sociální pohody. Je utvářeno a ovlivňováno mnoha aspekty, jako je styl života, zdravotně preventivní chování, kvalita mezilidských vztahů, kvalita životního prostředí, bezpečí člověka atd. Protože je zdraví základním předpokladem pro aktivní a spokojený život a pro optimální pracovní výkonnost, stává se poznávání a praktické ovlivňování rozvoje a ochrany zdraví jednou z priorit základního vzdělávání“ (VÚP, 2007, s. 72).

Zdraví má pro člověka obrovskou hodnotu. Lidské zdraví ovlivňuje způsob života člověka, životní prostředí, zdravotní péče a genetické vybavení člověka (Marádová, 2006).

Vzdělávací oblast Člověk a zdraví by měla naučit žáky tomu, jak své zdraví ochraňovat, předcházet nebezpečí, nemocem a různým vlivům, které jeho zdraví ohrožují. Cílem je, aby poznatky a vědomosti, které získají, uměli aplikovat v běžném životě. Proto je důležité, aby tato vzdělávací oblast byla založena především na praktických dovednostech. A aby školní prostředí a celkový život školy byl kladným příkladem, který v dětech podněcuje správný přístup ke zdravému životnímu stylu (VÚP, 2007).

„Vzdělávací oblast Člověk a zdraví je vymezena a realizována v souladu s věkem žáků ve vzdělávacích oborech Výchova ke zdraví a Tělesná výchova, do níž je zahrnuta i zdravotní tělesná výchova. Vzdělávací obsah oblasti Člověk a zdraví prolíná do ostatních vzdělávacích oblastí, které jej obohacují nebo využívají (aplikují), a do života školy“ (VÚP, 2007, s. 72).

3.4.1 Cílové zaměření vzdělávací oblasti Člověk a zdraví

„Vzdělávání v této vzdělávací oblasti směřuje k utváření a rozvíjení klíčových kompetencí žáků tím, že vede žáky k:

- *poznávání zdraví jako nejdůležitější životní hodnoty,*
- *pochopení zdraví jako vyváženého stavu tělesné, duševní i sociální pohody a k vnímání radostných prožitků z činností podpořených pohybem, příjemným prostředím a atmosférou příznivých vztahů,*
- *poznávání člověka jako biologického jedince závislého v jednotlivých etapách života na způsobu vlastního jednání a rozhodování, na úrovni mezilidských vztahů i na kvalitě prostředí,*
- *získávání základní orientace v názorech na to, co je zdravé a co může zdraví prospět, i na to, co zdraví ohrožuje a poškozuje,*
- *využívání osvojených preventivních postupů pro ovlivňování zdraví v denním režimu, k upevňování způsobů rozhodování a jednání v souladu s aktivní podporou zdraví v každé životní situaci i k poznávání a využívání míst souvisejících s preventivní ochranou zdraví,*
- *propojování činností a jednání souvisejících se zdravím a zdravými mezilidskými vztahy se základními etickými a morálními postoji, s volným úsilím atd.,*
- *chápaní zdatnosti, dobrého fyzického vzhledu i duševní pohody jako významného předpokladu výběru profesní dráhy, partnerů, společenských činností atd.,*
- *aktivnímu zapojování do činností podporujících zdraví a do propagace zdravotně prospěšných činností ve škole i v obci“ (VÚP, 2007, s. 73).*

3.4.2 Tělesná výchova

Vzdělávací obor Tělesná výchova je zaměřen na pohybové činnosti a jejich vliv na tělesnou zdatnost, duševní a sociální pohodu. Ve výuce jsou zařazeny řízené, výběrové i spontánní pohybové činnosti. Základem je, aby žáci brali pohyb jako běžnou součást života. Proto je důležité, aby žáci při pohybových aktivitách byli příjemně motivováni. Součástí pohybového vzdělávání je rozvíjení pohybového nadání a také odhalování zdravotních oslabení žáků a podle potřeby jejich korekce (VÚP, 2007).

3.5 Výchova ke zdraví

Od útlého věku by se dítě mělo dozvídat, jak může své zdraví chránit, rozvíjet nebo naopak ohrožovat či poškozovat. Primární úlohu má zde samozřejmě rodina. Předškolní zařízení mohou přispívat při každodenních činnostech k ochraně zdraví dítěte a ve spolupráci s rodiči rozvíjet u dítěte aktivní přístup k upevňování zdraví. Na ně navazuje základní škola, která má možnost systematicky a delší dobu ovlivňovat postoje dítěte ke zdraví a vést ho ke zdravému způsobu života (Marádová, 2006).

Kurikulární reformy po roce 1989 nastolily velké změny v českém školství. Tyto změny ovlivnily Výchovu ke zdraví. Ta se postupně stala samostatným vzdělávacím oborem. Péče o zdraví je široce pojatý systém, na němž se podílí mnoho resortů, včetně školství. Výchova ke zdraví je nově se rozvíjející vzdělávací obor. Problematika zdraví byla začleněna do RVP ZV a následně do školních vzdělávacích programů základních škol. Předpokládá se, že zařazení Výchovy ke zdraví do základního vzdělávání, bude znamenat lepší zdravotní gramotnost žáků (Marádová, 2006, Mužíková, 2010).

Škola musí reagovat na dnešní moderní dobu, která nám v mnohém život usnadňuje, ale zároveň nám působí četná zdravotní oslabení. Tato oslabení jsou způsobena z dlouhodobého setrvávání ve statických polohách, z nedostatku pohybu, z nadměrného příjmu nevhodné skladby potravy, z nekvalitního ovzduší, ale i z četných stresových situací, které dnešní doba přináší. Škola musí vytvářet podmínky pro zdravé učení žáků. Podpora zdraví by se měla stát přirozenou součástí každodenního života celé školy (Marádová, 2006; VÚP, 2007).

3.5.1 Problematika zdraví a RVP ZV

„Problematika zdraví prolíná celým Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání.

a) Problematika zdraví v obecné a podpůrných částech dokumentu je začleněna v následujících souvislostech:

- *Zdraví = jeden z hlavních cílů základního vzdělávání*

O zdraví, jeho podpoře a ochraně musíme uvažovat na úrovni celé školy (týká se tedy všech učitelů i dalších zaměstnanců). Všem pedagogům musí být jasné, co se

cílem učit žáky aktivně rozvíjet a chránit fyzické, duševní a sociální zdraví a být za ně odpovědný rozumí a jak ho bude škola jako celek i každý z učitelů naplňovat.

- *Odpovědnost za vlastní rozhodování a ochrana zdraví = klíčová kompetence*

Způsobilost žáka rozhodovat se ve prospěch zdraví a chránit zdraví je jednou ze stěžejních kompetencí.

- *Zdraví = součást cílového zaměření vzdělávacích oblastí*

Úsilí o podporu zdraví musí prostupovat konkrétními činnostmi a postupy výuky tak, aby program vytvářel příležitosti k dosahování konkrétních výstupů souvisejících se zdravím.

- *Zdraví = součást podmínek pro realizaci RVP ZV*

Zdraví, jeho podpora a ochrana se musí stát součástí vstupní i průběžné analýzy školy. Jsou sledovány například tyto ukazatele: respekt k potřebám žáků, kvalita prostředí, způsoby vzdělávání, komunikace a spolupráce, optimální prostorové a materiální podmínky, psycho-sociální podmínky, hygiena a bezpečnost, organizace života školy.

- *Zdravotní aspekty = součást vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami*

Jakákoliv forma integrace a vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami má výrazné zdravotní „rozměry“, které je třeba zvažovat a řešit již v etapě přípravy ŠVP ZV.

b) V obsahové části dokumentu je problematika zdraví zabudována ve dvou vzájemně provázaných rovinách:

- *Zdraví = součást vzdělávacího obsahu vzdělávacích oborů*

Učitelé jednotlivých předmětů budou při naplňování vzdělávacího obsahu spolupracovat a vzájemně se domlouvat o tom, jak bude učivo začleněno do konkrétních předmětů, jakými cestami bude řešena jeho integrace a podíl při naplňování očekávaných výstupů.

- *Zdraví = součást průřezových témat*

Specifický přístup vyžaduje rozpracování průřezového tématu Osobnostně sociální výchova v návaznosti na očekávané výstupy a učivo vzdělávacího oboru Výchova ke zdraví“ (Marádová, 2006, s. 7).

3.5.2 Předmět Výchova ke zdraví

„Obsah Výchovy ke zdraví vychází z programu Světové zdravotnické organizace „Zdraví 21 – zdraví do 21. století“ a ze dvou vládou České republiky schválených dokumentů – z „Dlouhodobého programu zlepšování zdravotního stavu obyvatelstva České republiky Zdraví pro všechny v 21. století“ a „Akčního plánu zdraví a životního prostředí ČR“ (Machová, 2006, s. 8).

„Vzdělávací obsah oboru Výchova ke zdraví lze do školního vzdělávacího programu rozpracovat jednak formou samostatného předmětu, jednak formou předmětu integrovaného (tvořeného tematickými okruhy ze dvou či více vzdělávacích oborů). V každém případě by měl být obsah učiva rozložen do jednotlivých ročníků a postupně rozvíjen, aby byla zachována požadovaná kontinuita výchovného působení na žáky adekvátně jejich věku a potřebám“ (Marádová, 2006, s. 26).

Výchova ke zdraví je jako samostatný předmět vyučována pouze na 2. stupni základní školy. Včasné zařazení Výchovy ke zdraví umožní žákům přirozenou návaznost na program výuky zaměřené na podporu zdraví, který žáci absolvovali na 1. stupni základní školy ve vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět. Témata v 1. až 3. ročníku ZŠ jsou zařazována do předmětu prvouka, ve 4. a 5. ročníku do předmětů přírodověda a vlastivěda. Vzdělávací obsah se týká témat člověka, rodiny, společnosti, vlasti, přírody, kultury, techniky, zdraví, historie a současnosti. Na 2. stupni se témata Výchovy ke zdraví objevují i v jiných předmětech: v chemii, přírodopisu, občanské výchově, tělesné výchově a praktických činnostech. Vzdělávací obor Výchova ke zdraví je propojen s průřezovými tématy Osobnostní a sociální výchova, Multikulturní výchova, Environmentální výchova a Mediální výchova (Marádová, 2006; Mužíková 2010; Strnadlová, 2011).

Minimální časová dotace pro vzdělávací oblast Člověk a zdraví celkově činí 10 hodin na 4 ročníky. Z toho časová dotace pro Tělesnou výchovu ze zdravotních a hygienických důvodů nesmí klesnout pod 2 hodiny týdně v každém ročníku základního vzdělávání. Tudíž pro vzdělávací obor Výchova ke zdraví zbývají 2 hodiny týdně na 4 ročníky. Jednotlivé školy mohou tuto hodinovou dotaci navýšit ve svém školním vzdělávacím programu z disponibilní časové dotace (VÚP, 2010).

„Vzdělávací obor Výchova ke zdraví přináší základní poznání o člověku v souvislosti s preventivní ochranou jeho zdraví. Učí žáky aktivně rozvíjet a chránit zdraví v propojení všech jeho složek (sociální, psychické a fyzické) a být za ně odpovědný. Žáci

si upevňují hygienické, stravovací, pracovní i jiné zdravotně preventivní návyky, rozvíjejí dovednosti odmítat škodlivé látky, předcházet úrazům a čelit vlastnímu ohrožení v každodenních i mimořádných situacích. Rozšiřují a prohlubují si poznatky o rodině, škole a společenství vrstevníků, o přírodě, člověku i vztazích mezi lidmi a učí se tak dívat se na vlastní činnosti z hlediska zdravotních potřeb a životních perspektiv dospívajícího jedince a rozhodovat se ve prospěch zdraví“ (VÚP, 2007, s. 72).

Výchova ke zdraví také napomáhá utváření vztahů mezi žáky ve třídě, spolupráci, formuje zdravé sebepojetí a kladný vztah k ochraně zdraví, poskytuje žákům možnosti vyrovnat se s nároky, které na ně klade nové pojetí vzdělávání na 2. stupni. Přípravuje je na změny, které je čekají v dospívání (Marádová, 2006).

Výchova ke zdraví využívá poznatků z oborů lékařských, sociálních, pedagogických a psychologických. Jejím cílem je každého člověka vést k péči o své zdraví. To znamená, že je potřeba, aby každý člověk měl přiměřené znalosti a vědomosti, jak pečovat o své zdraví i o zdraví svých blízkých (Čeledová, Čevela, 2010). Vzdělávání v předmětu Výchova ke zdraví by mělo žáky zejména naučit poznávat sami sebe, pochopit hodnotu zdraví a smysl zdravotní prevence. Důležitou součástí výuky jsou praktické dovednosti a jejich aplikace v modelových situacích, ale také v každodenním životě školy (Strnadlová, 2011).

3.5.3 Charakteristika předmětu Výchova ke zdraví

„Vyučovací předmět výchova ke zdraví usiluje o naplnění očekávaných výstupů vzdělávacího oboru Výchova ke zdraví. Vzdělávací obsah a očekávané výstupy předmětu významným způsobem přispívají k utváření a rozvíjení klíčových kompetencí. Při jejich osvojování se klade důraz na vyváženost podílu postojů, dovedností a znalostí“ (Marádová, 2006, s. 27).

Nyní se budeme věnovat podrobněji učivu vyučovacího předmětu Výchova ke zdraví. V RVP ZV je učivo rozděleno do následujících šesti tematických okruhů.

Vztahy mezi lidmi a formy soužití

Učivo tohoto tematického okruhu se zaměřuje na oblast lidských vztahů, jednak ve dvojici – tj. kamarádství, přátelství, láska, manželství a rodičovství, jednak na pravidla

soužití v komunitách – tj. v rodině, škole, skupině mezi vrstevníky, obci, spolku (VÚP, 2007).

Změny v životě člověka a jejich reflexe

V hodinách Výchovy ke zdraví se žáci seznamují s jednotlivými fázemi vývoje člověka – s obdobím dětství, puberty a dospívání. Pozornost je také věnována sexuálnímu dospívání a reprodukčnímu zdraví. Sexuální život patří k důležitým aspektům našeho života. Dlouhou dobu byl na okraji vzdělávání. Zlomem v přístupu ke studiu sexuálních otázek bylo objevení HIV/AIDS (Křivohlavý, 2001).

Zdravý způsob života a péče o zdraví

Tento okruh se věnuje hlavně otázkám, jakým způsobem člověk může ovlivnit své zdraví pomocí správného stravování a výživy, zařazením pohybu do svého života, jak je možné se chránit před přenosnými i nepřenosnými nemocemi, chronickým onemocněním i úrazy. Důležitou součástí je i tělesná a duševní hygiena a režim dne.

Rizika ovlivňující zdraví a jejich prevence

Tematický okruh je založen zejména na prevenci stresu a civilizačních chorob. Varuje před patologickými jevy ve společnosti a upozorňuje na jejich zdravotní rizika. Vede žáky k bezpečnému chování a dodržování pravidel bezpečnosti a ochrany zdraví. Seznamuje žáky s negativním vlivem manipulativní reklamy, působením sekt a podobně na člověka. Důležitou součástí je pravidelné zařazování témat, která se zaměřují na ochranu člověka za mimořádných událostí – jako jsou živelné pohromy, terorismus.

Hodnota a podpora zdraví

Okruh se zabývá celostním pojetím člověka ve zdraví a nemoci, působením kvality prostředí a chování jedince na jeho zdraví. A v neposlední řadě vede žáky k odpovědnosti za své jednání. Seznamuje je také s programy podporující zdraví.

Osobností a sociální rozvoj

Okruh navazuje na předešlá témata a úzce s nimi souvisí. Vysvětluje žákům pojmy sebepoznání a sebepojetí, učí je vztahům k sobě samému, ale i k druhým lidem, podporuje u žáků zdravé sebevědomí. Seznamuje je s psychohygienou. Učí je své problémy řešit a zároveň podává žákům informace, na koho se mohou obrátit se svými problémy.

V mezilidských vztazích se učí prosadit svůj názor, ale zároveň respektovat a přijmout názory druhých (VÚP, 2007).

3.6 Projekt Škola podporující zdraví (Zdravá škola)

Škola, ačkoli neúmyslně, přesto nevyhnutelně svou prací, vytváří pro děti zdravotní rizika. Žáci se dostávají do stresových situací, jsou přetěžováni a tím je ohroženo jejich duševní zdraví. Dlouhodobým sezením a celkovým omezením pohybu je zase oslabena jeho tělesná schránka. Tato rizika je třeba co nejvíce potlačovat a omezovat jejich negativní důsledky (Kubátová, 2006). Je nesporné, že pohybem lze ovlivnit zdraví našeho organismu. Pohyb zároveň přispívá k odbourávání stresů a ke zvládání stresových situací (Blahutková, Charvát in Řehulka et al.).

Úspěšným projektem podpory zdraví ve školním prostředí je projekt Škola podporující zdraví (Health Promoting School) tzv. Zdravá škola (Kubátová, 2006). Jedná se o mezinárodní program, založený na spolupráci Světové zdravotnické organizace, Evropské unie a Rady Evropy. Projekt je založen na dvou principech – na respektu k základním potřebám každého jednotlivce ve škole a na otevřené komunikaci a partnerství (Průcha, Walterová, Mareš, 2003).

Evropská síť škol hlásících se k tomuto programu začala vznikat od roku 1990. V současné době je do programu přijato 43 zemí. Česká republika byla přijata mezi prvními. V průběhu let 1992/1993 bylo do národní sítě Škola podporující zdraví přijato celkem 94 škol, z nichž 11 bylo pilotních. V ČR je garantem projektu Státní zdravotní ústav v Praze. V síti projektu Zdravá škola v České republice je v současné době zapojeno více než 150 základních škol (www.program-spz.cz).

„Obsahem programu podpory zdraví ve škole jsou tři pilíře podpory zdraví

- *pohoda prostředí,*
- *zdravé učení,*
- *otevřené partnerství“* (Kubátová, 2006, s. 206).

„Být zdravou školou znamená:

- *zbavit školu stresu a strachu,*
- *vytvářet klidné a příjemné prostředí pro práci i relaxaci,*

- *dávat přednost dovednostem a návykům před memorováním a drilem,*
- *chybu vnímat jako jeden ze stupňů učení společně s ostatními metodami,*
- *vytvářet zdravý názor na život a svět kolem sebe,*
- *naučit se pracovat i odpočívat,*
- *zaujímat zdravé postoje v jednání“ (Havlíková, ed., Kopřiva, Mayer Vildová et al., 1998, s. 256).*

4 Metodika práce

Dotazníkové výzkumné šetření je součástí rozsáhlejší studie, kterou realizuje Centrum výzkumu zdravého životního stylu při Pedagogické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci ve spolupráci s Asociací pro podporu zdraví a výchovu ke zdraví.

4.1 Charakteristika zkoumaného souboru

Pro toto výzkumné šetření byli vybráni ředitelé základních škol v Pardubickém kraji. Celkově bylo osloveno 89 základních škol. Do výzkumu se zapojilo 29 škol. Dotazníkové šetření obsahovalo 22 otázek, ze kterých 13 zpracujeme v bakalářské práci.

4.2 Výzkumné metody

Výzkumné šetření se realizovalo formou dotazníkového šetření. Dotazník byl předložen 89 respondentům, ovšem na jeho vyplnění se podílelo pouze 29 respondentů. Respondenti měli za úkol odpovědět na uvedené otázky. V dotazníku byly položeny především otázky uzavřené s jednou možnou odpovědí, nebo s možností vybrat více odpovědí. Dále se v dotazníku objevily otázky otevřené, do kterých respondenti sami museli vyplnit údaje. Otázky byly především zaměřeny na výuku Výchovy ke zdraví na 2. stupni základních škol a na jejím postavení ve školních vzdělávacích programech. Získané údaje byly zpracovány statisticky pomocí Microsoft Excel do tabulek a grafů.

5 Výsledky a diskuse

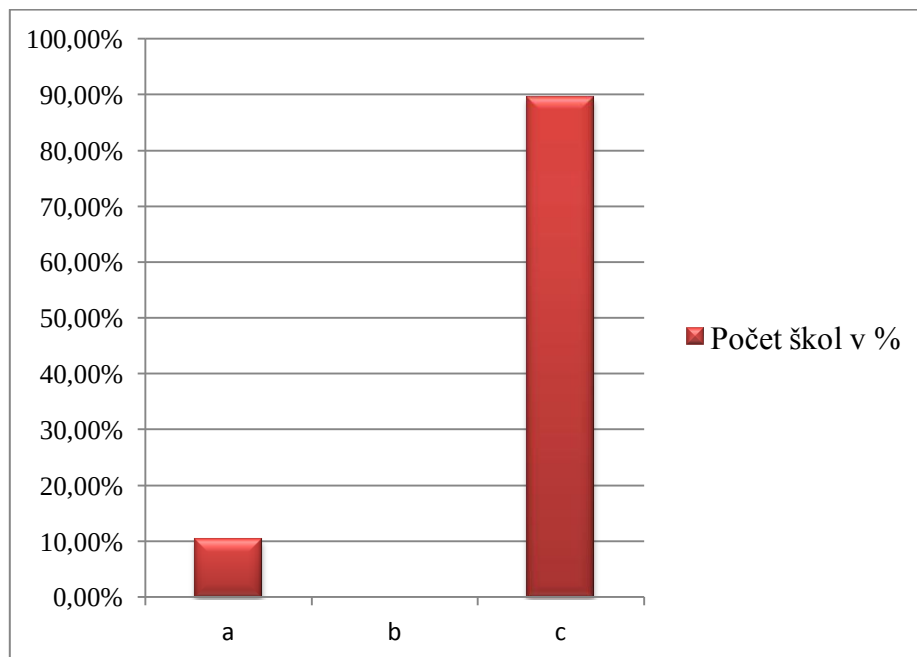
V této kapitole budou posuzovány výsledky výzkumného šetření, které se zabývalo způsobem Výchovy ke zdraví na jednotlivých základních školách v Pardubickém kraji.

Nejdříve se zaměříme, zda školy patří mezi Školy podporující zdraví (tzv. Zdravá škola).

Tabulka 1. Zařazení škol do projektu Škola podporující zdraví

	Zařazení škol do projektu Škola podporující zdraví	Počet škol	
		n	%
a	Ano	3	10,34
b	Připravujeme podklady	0	0,00
c	Ne	26	89,66
	Celkem	29	100,00

Graf 1. Zařazení škol do projektu Škola podporující zdraví

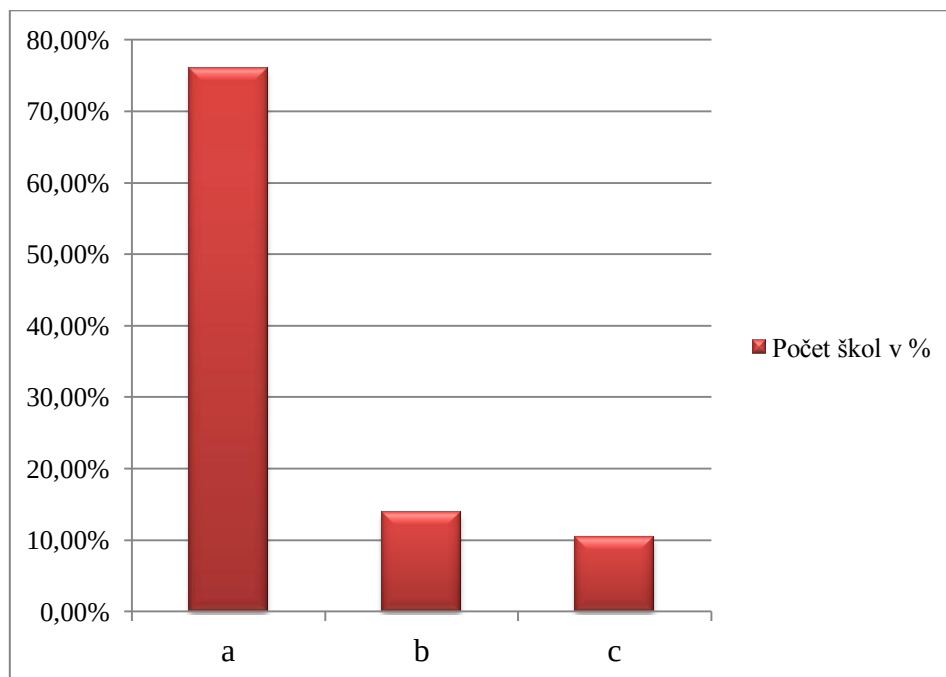
Z Grafu číslo 1 vyplývá, že do projektu Škola podporující zdraví je zapojeno z dotazovaných škol pouhých 10% a téměř 90% škol se do projektu nezapojilo. Je zarážející, že většina škol projekt Škola podporující zdraví ani neznala. Žádná z dotazovaných škol neuvažuje o zapojení do tohoto projektu.

Dále nás zajímalo, zdali oslovené školy témata výchovy ke zdraví vyučují jako samostatný předmět pod názvem Výchova ke zdraví, či jako samostatný předmět, ale pod jiným názvem (např. Rodinná výchova), nebo zda jsou jednotlivá témata integrována do jiných vyučovacích předmětů.

Tabulka 2. Způsob výuky tematických oblastí Výchovy ke zdraví

	Tematické oblasti VkZ	Počet škol	
		n	%
a	Samostatný předmět VkZ	22	75,86
b	Samostatný předmět pod jiným názvem	4	13,79
c	Integrovaně do jiných předmětů	3	10,34
	Celkem	29	100,00

Graf 2. Způsob výuky tematických oblastí Výchovy ke zdraví

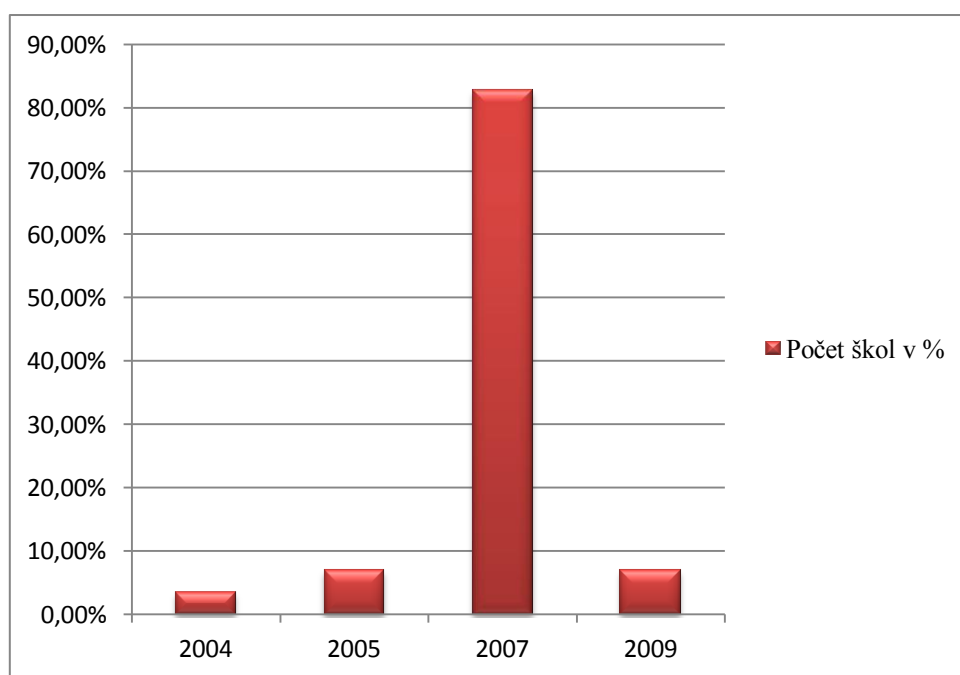
76% škol uvedlo, že Výchovu ke zdraví vyučuje jako samostatný předmět pod názvem Výchova ke zdraví. Téměř 14% škol vyučuje tematické oblasti Výchovy ke zdraví v samostatném předmětu, ale pod jiným názvem vyučovacího předmětu. Tři školy uvedly předmět Rodinná výchova a jedna předmět Osobnostní a sociální výchova. Zbývajících 10% škol odpovědělo, že tato témata zařazuje integrovaně do jiných vyučovacích předmětů – Přírodopisu, Tělesné výchovy a do předmětu Člověk ve společnosti.

V následující otázce jsme se respondentů ptali, od kterého roku začala jejich škola realizovat školní vzdělávací program a vyučovat předmět Výchovu ke zdraví.

Tabulka 3. Rok realizaci ŠVP a výuky Výchovy ke zdraví

Rok realizace ŠVP a VkZ	Počet škol	
	n	%
2004	1	3,45
2005	2	6,90
2007	24	82,76
2009	2	6,90
Celkem	29	100,00

Graf 3. Rok realizaci ŠVP a výuky Výchovy ke zdraví

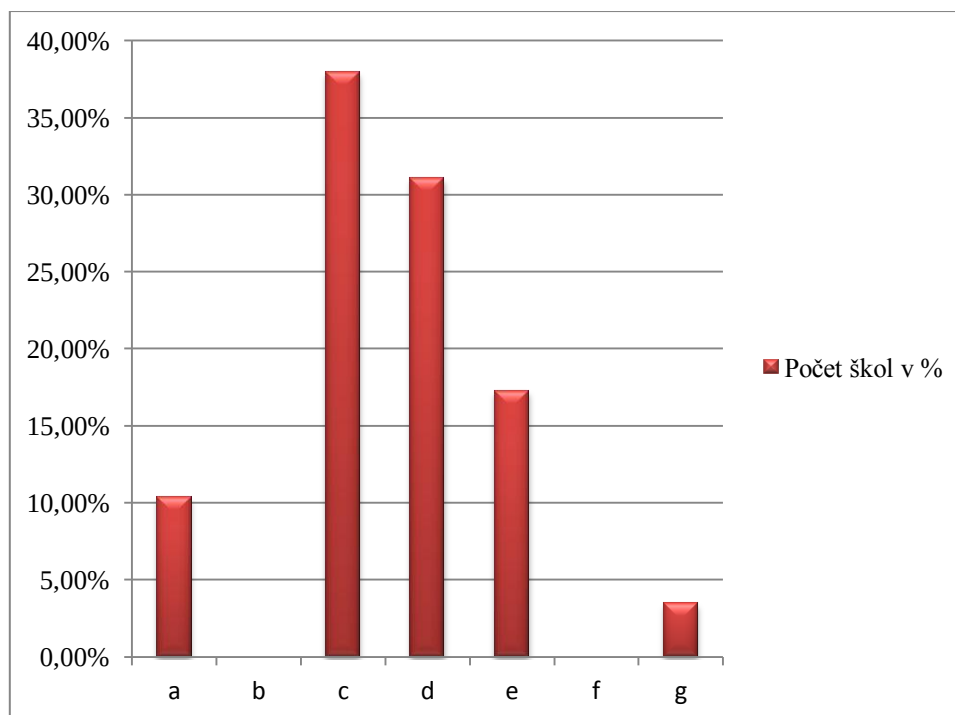
Z Tabulky 3. vyplývá, že téměř 83% dotazovaných škol začalo realizovat Školní vzdělávací program a vyučovat předmět Výchovu ke zdraví v září v roce 2007, což odpovídá tomu, že dodržely pokyny RVP zahájit výuku podle ŠVP nejpozději od 1. 9. 2007. Přesto 7% škol uvedlo, že zahájilo vyučování dle ŠVP až v září roku 2009. 7% škol začalo realizovat ŠVP dříve, v září 2005. Jedna škola uvedla rok realizace ŠVP 2004, zřejmě omylem, protože v tomto roce se vzdělávání podle ŠVP teprve připravovalo.

Tato otázka zjišťovala rozložení výuky Výchovy ke zdraví do jednotlivých ročníků a hodinovou dotaci na výukový týden a čtyři ročníky.

Tabulka 4. Časová dotace předmětu Výchova ke zdraví

	Časová dotace předmětu VkZ	Počet škol	
		n	%
a	0 h/týden/4ročníky	3	10,34
b	1 h/týden/4ročníky	0	0,00
c	2 h/týden/4ročníky	11	37,93
d	3 h/týden/4ročníky	9	31,03
e	4 h/týden/4ročníky	5	17,24
f	5 h/týden/4ročníky	0	0,00
g	6 h/týden/4ročníky	1	3,45
	Celkem	29	100,00

Graf 4.a Časová dotace předmětu Výchova ke zdraví

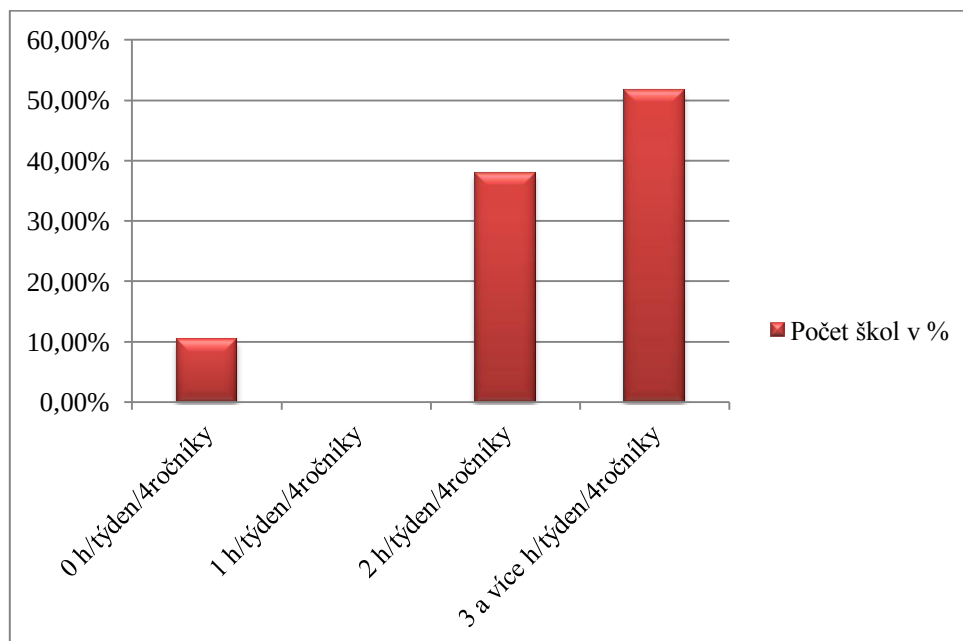

Z výše uvedeného výzkumu vyplývá, že 10% oslovených škol má nižší hodinovou dotaci než je uváděno v RVP. Tyto školy výuku VkZ realizují integrací do jiných vyučovacích předmětů. 38% škol vyučuje Výchovu ke zdraví dle doporučené časové dotace – tj. 2 hodiny/týden/4 ročníky. Celých 31% oslovených škol věnuje výuce VkZ

3 hodiny/týden/4 ročníky. Překvapivě téměř 21% škol věnuje výuce VkZ více času a to 4 nebo 6 hodin/týden/4 ročníky.

V tomto grafu je znázorněna doporučená časová dotace VkZ a počet škol s vyšší časovou dotací tohoto předmětu.

Graf 4.b Porovnání časové dotace

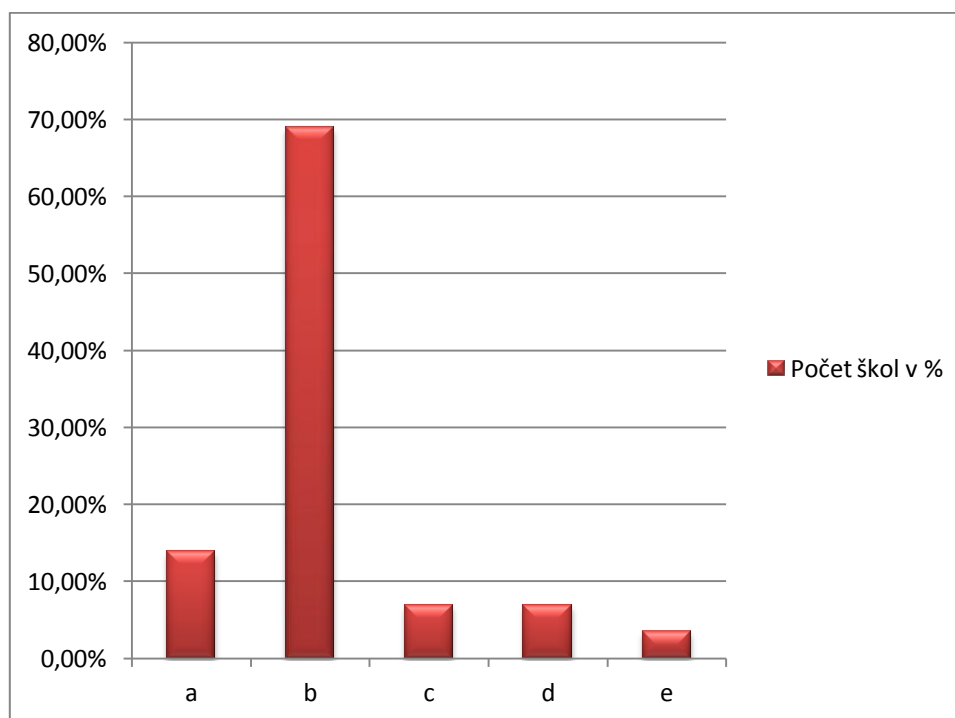
Jak je z výsledku patrné, téměř 38% škol vyučuje Výchovu ke zdraví dle doporučené časové dotace – tj. 2 hodiny/týden/4 ročníky. Avšak více jak 50% oslovených škol věnuje výuce Výchovy ke zdraví vyšší časovou dotaci, než je doporučeno v RVP. Vzhledem k tomu, že školy využívají vyšší časovou dotaci pro tento předmět, bylo by dobré se zamyslet, zda navýšit povinnou hodinovou dotaci přímo v doporučení v RVP.

Tato otázka navazuje na předchozí a zjišťovala názor respondentů na časovou dotaci Výchovy ke zdraví.

Tabulka 5. Názor na časovou dotaci Výchovy je zdraví

	Názor na časovou dotaci VkZ	Počet škol	
		n	%
a	Nadměrná	4	13,79
b	Dostačující	20	68,97
c	Nedostačující, uvítali by 4h/týden/4ročníky	2	6,90
d	Nedostačující, uvítali by 3h/týden/4ročníky	2	6,90
e	Jiná varianta	1	3,45
	Celkem	29	100,00

Graf 5. Názor na časovou dotaci Výchovy je zdraví

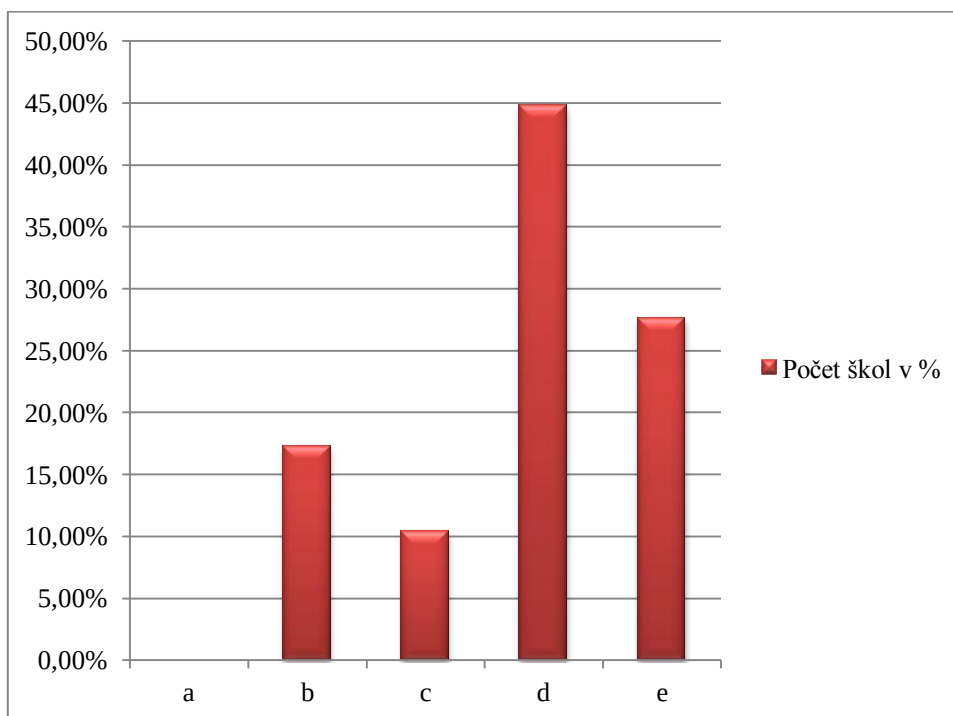
Z výsledku je patrné, že téměř 70% škol považuje časovou dotaci stanovenou RVP za dostačující. Vyšší hodinovou dotaci by uvítalo téměř 14% škol a stejnému počtu oslovených škol se naopak hodinová dotace zdá nadměrná.

Tabulka 6. ukazuje, jaká je aprobovanost učitelů, kteří vyučují předmět Výchova ke zdraví.

Tabulka 6. Aprobovanost učitelů předmětu Výchova ke zdraví

	Aprobovanost učitelů předmětu VkZ	Počet škol	
		n	%
a	Aprobovaný učitel VkZ	0	0,00
b	Aprobovaný učitel Rodinné výchovy	5	17,24
c	Třídní učitel	3	10,34
d	Neaprobovaný učitel	13	44,83
e	Jiná varianta	8	27,59
	Celkem	29	100,00

Graf 6. Aprobovanost učitelů předmětu Výchova ke zdraví

Alarmující je zjištění, že na žádné z oslovených škol nevyučuje Výchovu ke zdraví aprobovaný učitel. Jedním z důvodů může být, že VkZ je relativně nový předmět a nová je i aprobace Učitelství výchovy ke zdraví pro základní školy, proto VkZ na školách učí učitelé s jinou aprobací, a to celkem na 45% škol, nebo ji vyučuje třídní učitel, asi na 10% škol. Na 17% oslovených škol vyučuje VkZ aprobovaný učitel Rodinné výchovy. Obor Rodinná výchova pro ZŠ byl předchůdcem dnešního oboru VkZ. Jinou variantu uvedlo

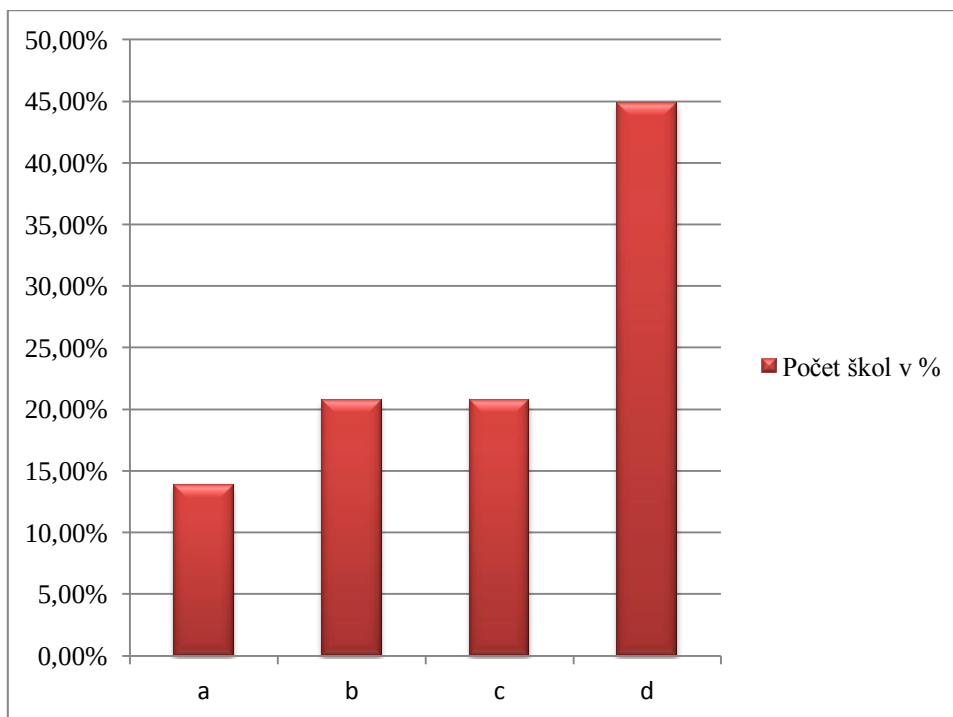
28% škol. Na těchto školách vyučuje VkJ nejčastěji učitel s aprobační Přírodopisu a Tělesné výchovy.

Následně nás zajímalo, zda ředitelé považují za žádoucí, aby pedagogické fakulty připravovaly budoucí učitele pro aprobaci Výchovy ke zdraví.

Tabulka 7. Důležitost vzdělání pedagogů předmětů Výchovy ke zdraví

	Důležitost vzdělání pedagogů předmětů VkZ	Počet škol	
		n	%
a	Ano, budou takové učitele požadovat	4	13,79
b	Ano, ale s jejich zaměstnáváním nepočítají	6	20,69
c	Ne	6	20,69
d	Nedokážu posoudit	13	44,83
	Celkem	29	100,00

Graf 7. Důležitost vzdělání pedagogů předmětů Výchovy ke zdraví

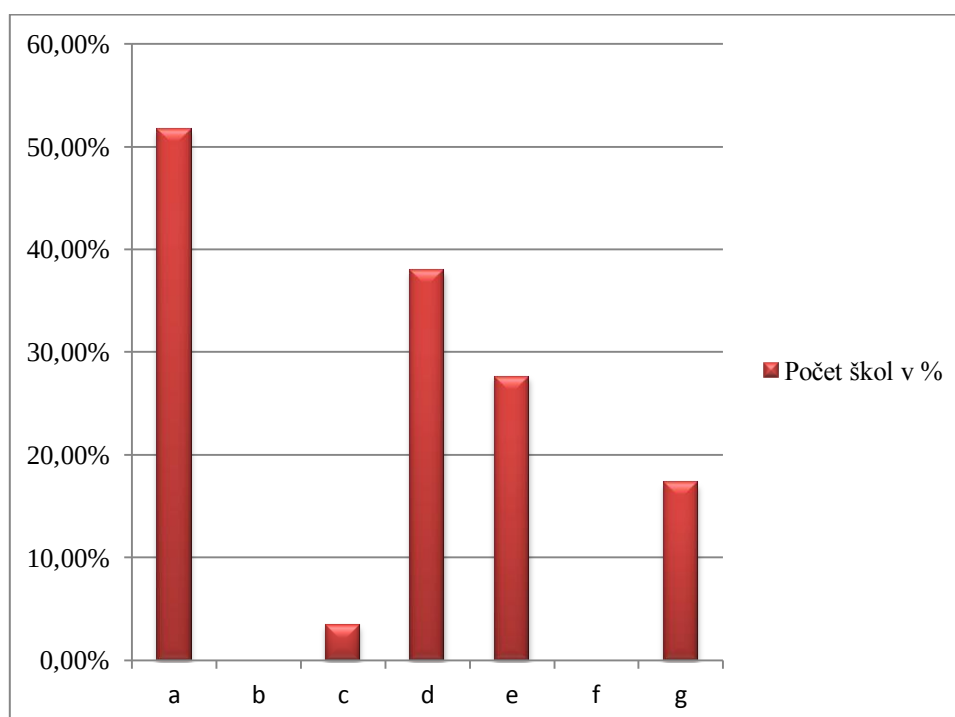
Přestože je Výchova ke zdraví předmět, který měl být vyučován na ZŠ dle RVP nejpozději od září 2007, ředitelé ZŠ pouze ve 14% budou požadovat aprobované pedagogy v této oblasti. 21% uvedlo, že vzdělávání budoucích pedagogů v tomto oboru je důležité, ale s jejich zaměstnáváním nepočítají. 21% oslovených respondentů považuje vzdělávat pedagogy v tomto oboru za zbytečné a 45% nedokáže posoudit, zda je vzdělávání pedagogů v oboru VkZ důležité.

Následující otázka měla za úkol zjistit, jaké aprobační kombinace Výchovy ke zdraví s druhým studijním předmětem považují ředitelé škol za nejvíce adekvátní.

Tabulka 8. Vhodné aprobační kombinace s Výchovou ke zdraví

	Vhodné aprobační kombinace s VkZ	Počet škol	
		n	%
a	VkZ a přírodopis (biologie)	15	51,72
b	VkZ a český jazyk	0	0,00
c	VkZ a anglický jazyk, německý jazyk aj.	1	3,45
d	VkZ a tělesná výchova	11	37,93
e	VkZ a jiné výchovy (občanská, výtvarná, hudební aj.)	8	27,59
f	VkZ a matematika	0	0,00
g	Jiná varianta	5	17,24

Graf 8. Vhodné aprobační kombinace s Výchovou ke zdraví

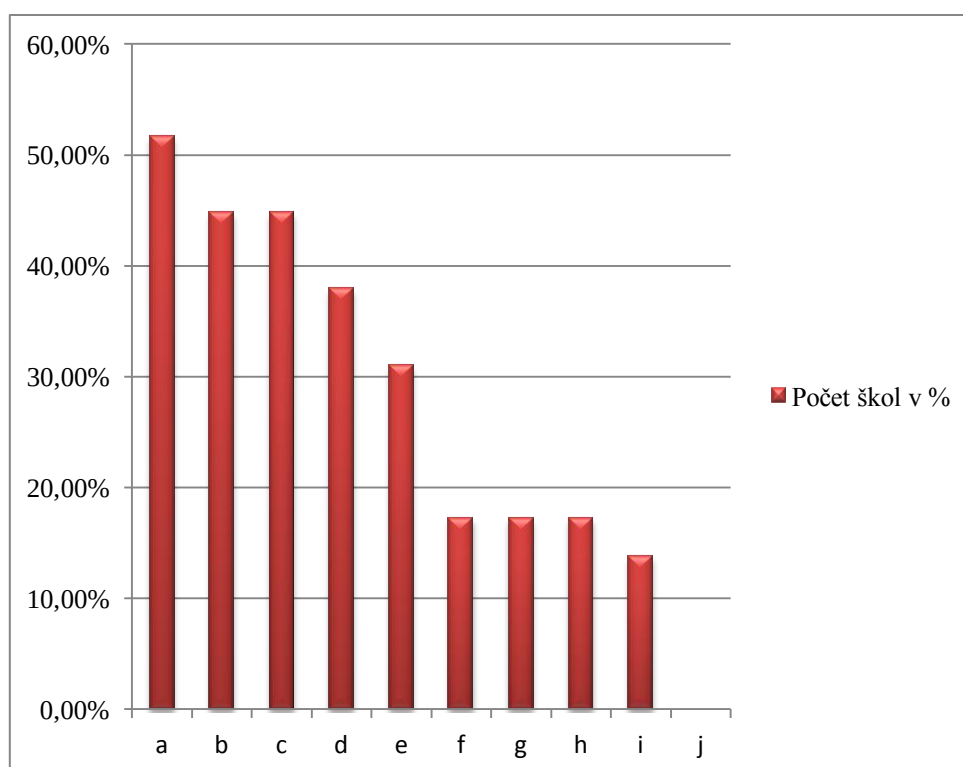
V této otázce mohli respondenti vyplnit více možných odpovědí. Jako nejvhodnější aprobační kombinaci VkZ a přírodopisu uvedlo 52% oslovených škol. V 38% byla uvedena aprobace VkZ a tělesné výchovy. 28% škol odpovědělo, že vhodnost kombinace spatřují s ostatními výchovami. Nejméně vhodná se respondentům zdá kombinace VkZ a jazyků nebo matematiky. Jako jinou variantu respondenti uvedli: vhodné by bylo tříborové studium, na aprobaci nezáleží, důležité jsou schopnosti pedagoga.

Výchova ke zdraví je tematicky obsáhlá, zajímalo nás, které dílčí oblasti Výchovy ke zdraví jsou vyučujícími na daných školách nejvíce preferovány.

Tabulka 9. Dílčí oblasti Výchovy ke zdraví s největší pozorností

	Největší pozornost věnovaná oblastem	Počet škol	
		n	%
a	Všechny oblasti VkZ jsou vyvážené	15	51,72
b	Výživa a stravovací zvyklosti	13	44,83
c	Sociálně patologické jevy, prevence šikany, agresivity apod.	13	44,83
d	Sociálně patologické jevy, zejména prevence závislostí	11	37,93
e	Reprodukční zdraví a sexuální výchova	9	31,03
f	Pohybové aktivity	5	17,24
g	První pomoc a ochrana člověka za mimořádných okolností	5	17,24
h	Psychické zdraví a prevence stresu	5	17,24
i	Zdraví a jeho rizikové a protektivní faktory	4	13,79
j	Jiná varianta	0	0,00

Graf 9. Dílčí oblasti Výchovy ke zdraví s největší pozorností

V této otázce mohli respondenti opět označit více možných odpovědí. Nejčastěji respondenti uváděli, že všechny oblasti jsou zařazeny do výuky vyváženě. Se shodným počtem procent a to 45% se nejvíce věnují tématům výživy a stravovacích zvyklostí

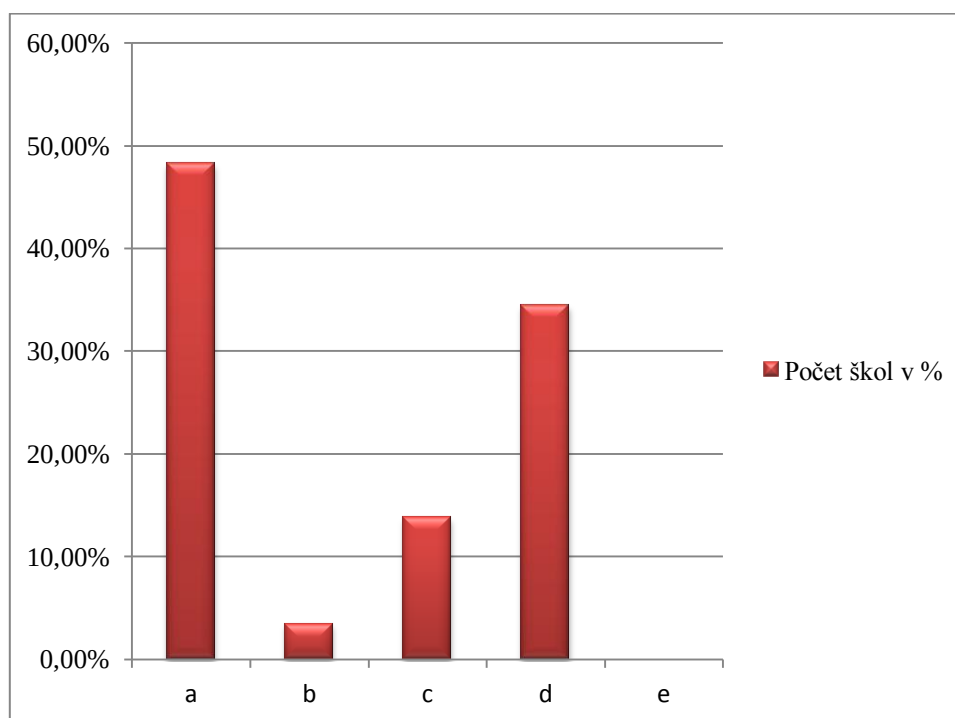
a sociálně patologickým jevům, prevenci šikany, agresivity apod. Oblasti sociálně patologických jevů, zejména otázky prevence závislostí, vidí jako důležitou součást VkZ 38% škol. 31% respondentů označilo odpověď oblast reprodukčního zdraví a sexuální výchovy. Oblasti pohybové aktivity, první pomoci a ochrany člověka za mimořádných okolností, psychického zdraví a prevenci stresu označilo za důležité 17% škol. Nejméně probíranou oblastí je oblast zdraví a jeho rizikové a protektivní faktory.

V souvislosti s Výchovou ke zdraví, nás také zajímalo, zda oslovené školy realizovaly projekt, který by měl vazbu na jednotlivá témata z oblasti VkZ.

Tabulka 10. Realizace projektu s vazbou na témata Výchovy ke zdraví

	Realizace projektu s vazbou na témata VkZ	Počet škol	
		n	%
a	Ano, několikrát	14	48,28
b	Ano, jedenkrát	1	3,45
c	V současné době plánují takový projekt	4	13,79
d	Ne	10	34,48
e	Jiná varianta	0	0,00
	Celkem	29	100,00

Graf 10. Realizace projektu s vazbou na témata Výchovy ke zdraví

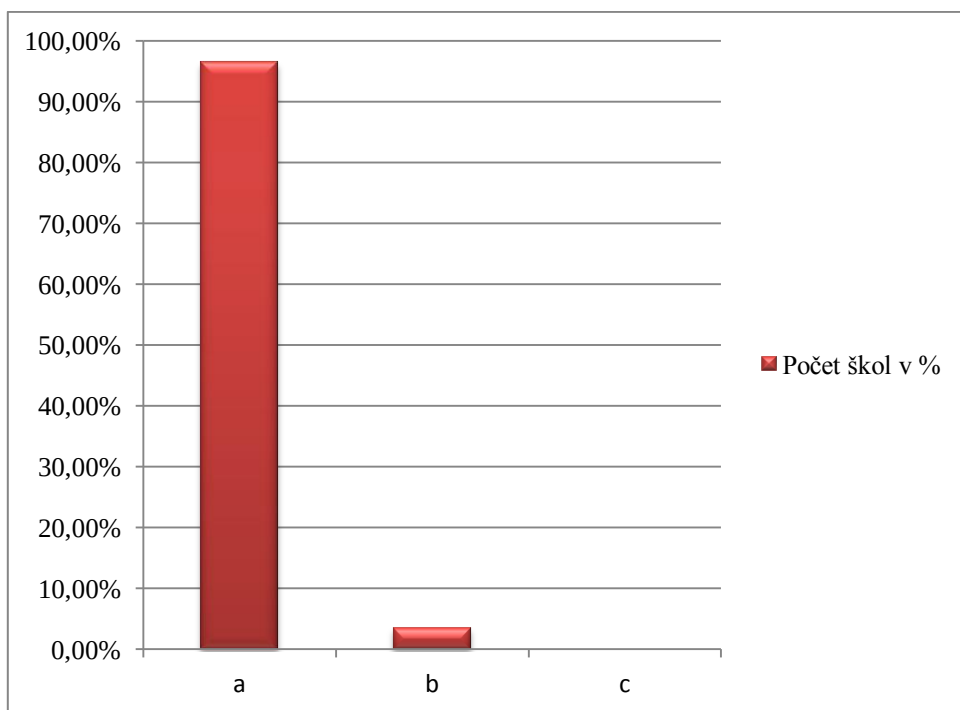
48% respondentů uvedlo, že projekty s tematikou z oblasti Výchovy ke zdraví realizovali více jak jedenkrát. Jednou tento projekt uskutečnila pouze jedna z dotazovaných škol. 14% škol plánují v budoucnu zařadit takový projekt do vzdělávání. Překvapující je, že 34% škol takovýto projekt vůbec nerealizovalo.

Další otázkou jsme se ptali ředitelů oslovených škol, jaký význam přikládají vzdělávání žáků v oblasti Výchovy ke zdraví.

Tabulka 11. Význam vzdělávání žáků v oblasti Výchovy ke zdraví

	Význam vzdělávání žáků v oblasti VkZ	Počet škol	
		n	%
a	Ano	28	96,55
b	Ne	1	3,45
c	Nedokáží posoudit	0	0,00
	Celkem	29	100,00

Graf 11. Význam vzdělávání žáků v oblasti Výchovy ke zdraví

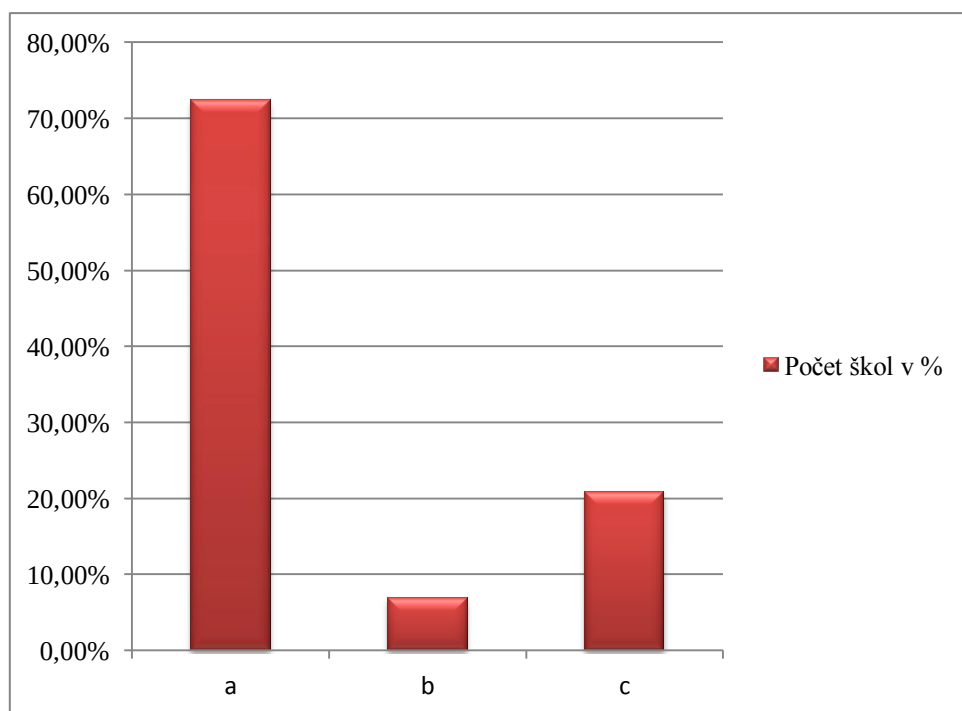
Téměř 97% oslovených respondentů považuje za významné vzdělávat žáky v oblasti Výchovy ke zdraví. Tato skutečnost může vypovídat také o tom, že stále více lidí si začíná uvědomovat, že zdraví je velmi potřebnou a důležitou složkou našeho života. Pouze jeden respondent odpověděl, že vzdělávání v tomto oboru nepovažuje za důležité.

Další otázka navazuje na předchozí a zajímalo nás, zdali si respondenti myslí, že vzdělávání v oblasti Výchovy ke zdraví může mít celospolečenský dopad – např., že se projeví snížením výskytu civilizačních onemocnění, snížením rizikového chování, vyšší zodpovědnosti za své zdraví apod.

Tabulka 12. Může mít vzdělávání ve Výchově ke zdraví společenský dopad?

	Může mít vzdělávání ve VkZ společenský dopad?	Počet škol	
		n	%
a	Ano	21	72,41
b	Ne	2	6,90
c	Nedokáži posoudit	6	20,69
	Celkem	29	100,00

Graf 12. Může mít vzdělávání ve Výchově ke zdraví společenský dopad?

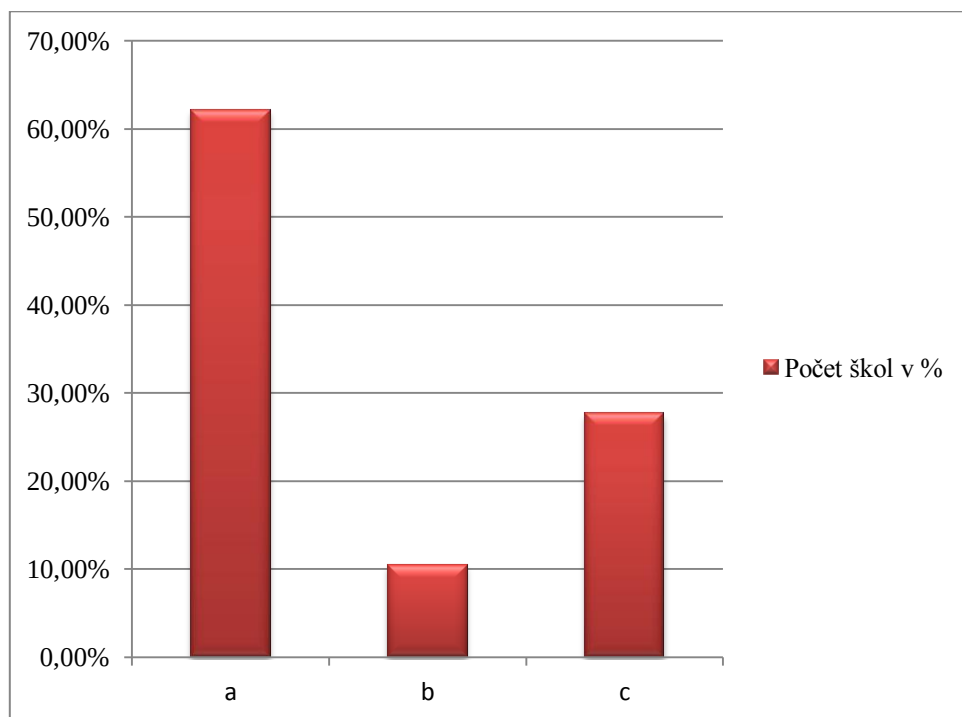
Respondenti odpovídali následovně: 72% procent dotazovaných škol má dojem, že vzdělávat žáky v této oblasti může mít celospolečenský dopad, ale zároveň 7% škol s tímto názorem nesouhlasí. Necelých 21% respondentů nedokáže posoudit význam vzdělávání v tomto oboru.

Oslovováni byli ředitelé základních škol, ale nás zároveň zajímalo, jaký je jejich názor na vhodnost pokračovat s výukou VkZ i u studentů středních škol (SŠ) a zároveň vzdělávat i středoškolské pedagogy v tomto oboru.

Tabulka 13. Vhodnost pokračování s výukou Výchovy ke zdraví i na SŠ a vzdělávání středoškolských učitelů v tomto oboru

	Pokračování ve vzdělávání VkZ i na SŠ	Počet škol	
		n	%
a	Ano	18	62,07
b	Ne	3	10,34
c	Nedokáži posoudit	8	27,59
	Celkem	29	100,00

Graf 13. Vhodnost pokračování s výukou Výchovy ke zdraví i na SŠ a vzdělávání středoškolských učitelů v tomto oboru

Celých 62% oslovených ředitelů škol potvrdilo důležitost vyučovat Výchovu ke zdraví na středních školách a s tím souvisí i vzdělávání budoucích středoškolských pedagogů na vysoké škole. 10% oslovených ředitelů odpovědělo záporně. Ve 28% si ředitelé netroufají tento návrh posoudit.

6 Závěr

Hlavním cílem bakalářské práce bylo zmapovat způsob výuky Výchovy ke zdraví na druhém stupni jednotlivých základních škol v Pardubickém kraji. Pro splnění cílů a dílčích úkolů bylo provedeno výzkumné šetření, kterého se zúčastnilo celkem 29 základních škol z Pardubického kraje. Díky těmto respondentům bylo možné stanovené cíle naplnit.

Pozitivním výsledkem výzkumného šetření je zjištění, že téměř 76% škol má do svého Školního vzdělávacího programu předmět Výchova ke zdraví zakomponován jako samostatný. Většina škol uvádí, že tomuto předmětu věnují 2 hodiny týdně na všechny 4 ročníky, jak je uvedeno v Rámcovém vzdělávacím programu. Velké zastoupení škol dokonce věnuje výuce Výchovy ke zdraví větší hodinovou dotaci. S tím souvisí i odpovědi na další otázku, ve které 70% škol uvedlo, že považuje časovou dotaci dle Rámcového vzdělávacího programu pro Výchovu ke zdraví za dostačující.

Nejpozději od školního roku 2007/2008 měla být zahájena výuka dle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání, respektive dle školního vzdělávacího programu a zároveň měla být zahájena výuka Výchovy ke zdraví. Výzkum potvrdil, že až 83% škol uvedlo realizaci Školního vzdělávacího programu a Výchovy ke zdraví od září tohoto školního roku.

Alarmující je zjištění, že na žádné z oslovených škol nevyučuje Výchovu ke zdraví aprobovaný učitel v tomto oboru. Pouze na 17% oslovených škol vyučuje Výchovu ke zdraví aprobovaný učitel Rodinné výchovy, která byla předchůdcem dnešní Výchovy ke zdraví. Přesto pouze 14% ředitelů základních škol bude požadovat aprobované pedagogy v tomto oboru. Dalších 21% uvedlo, že vzdělávání budoucích pedagogů považují za důležité, ale s jejich zaměstnáváním nepočítají a stejné procento respondentů dokonce považuje vzdělávání pedagogů v tomto oboru za zbytečné. Jako nejvhodnější aprobační kombinaci s Výchovou ke zdraví uvádí přírodopis a tělesnou výchovu.

Z výzkumného šetření vyplynulo, že všechna témata Výchovy ke zdraví jsou zastoupena téměř vyváženě a že žádné téma není zcela vyloučeno nebo opomíjeno. Téměř polovina oslovených škol uvedla, že již realizovala projekt s vazbou na témata Výchovy ke zdraví.

Překvapující je zjištění, že pouze 3 oslovené školy jsou zařazeny do projektu Škola podporující zdraví. Zbývající školy nejsou do projektu zařazeny, ale ani se nechystají v nejbližší době do projektu zapojit.

Kladný výsledek zaznamenala odpověď na otázku týkající se vzdělávání žáků v oblasti Výchovy ke zdraví. Celých 96% respondentů si uvědomuje důležitost výuky Výchovy ke zdraví. 72% si zároveň myslí, že vzdělávání v této oblasti může mít celospolečenský dopad. Nadpoloviční většina se dokonce vyjadřuje, že s výukou Výchovy ke zdraví by bylo dobré pokračovat i na středních školách.

Význam této bakalářské práce spočívá v tom, že jsme se díky dotazníkového šetření dozvěděli více o realizaci Výchovy ke zdraví na základních školách, a že tento vzdělávací obor má své místo ve Školních vzdělávacích programech. Pro praxi měly největší význam názory ředitelů jednotlivých škol, kterými vyjádřili, co požadují od budoucích absolventů vysokých škol vzdělávaných v tomto oboru.

7 Souhrn / Summary

7.1 Souhrn

Tato bakalářská práce se zabývá poměrně novým vyučovacím předmětem Výchova ke zdraví. Teoretická část je nejprve zaměřena na průběh, cíle a důležité pojmy školské reformy. Školskou reformou se v práci zabýváme zejména proto, že díky ní Výchova ke zdraví získala důležité postavení ve vzdělávání. Větší pozornost je věnována vzdělávací oblasti Člověk a zdraví a jejímu oboru Výchova ke zdraví. Podrobněji práce sleduje vyučovací předmět Výchova ke zdraví a jeho postavení v Rámcovém vzdělávacím programu.

Bakalářská práce přináší konkrétní výsledky výzkumného šetření, které se uskutečnilo na základních školách v Pardubickém kraji a bylo soustředěno především na realizaci výuky Výchovy ke zdraví na jednotlivých základních školách.

7.2 Summary

This bachelor thesis deals with rather new subject – Health Education. Theoretical part is focused on the process, goals and important terms of educational reform. Educational reform is mentioned in the thesis because except of others it has focused on the subject Health Education and defined its important role in education. The thesis deals with the discipline Humans and Health and its field of study Health Education. The work is focused in more details on the subject Health Education and its role in the Framework Educational Programme and on subjects it covers.

The bachelor thesis gives real results based on the research that has been carried out on the basic schools in Pardubice region. The research concentrated especially on implementation of Health Education on several basic schools.

8 Seznam literatury

Literární zdroje

1. BLAHUTKOVÁ, Marie a Michal CHARVÁT. Stres ve škole. In: ŘEHULKA, Evžen et al. *Škola a zdraví pro 21. století: Aktuální otázky výchovy ke zdraví*. První. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 69-74. ISBN 978-80-210-5071-6.
2. ČELEDOVÁ, Libuše a Rostislav ČVELA. *Výchova ke zdraví: Vybrané kapitoly*. První. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3213-8.
3. HAVLÍNOVÁ, Miluše, ed., Pavel KOPŘIVA, Ivo MAYER a Zdena VILDOVÁ et al. *Program podpory zdraví ve škole: rukověť projektu Zdravá škola*. První. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-263-7.
4. JEŘÁBEK, Jaroslav a Bohumír JANYŠ. Změna cílů a obsahů vzdělávání. In: MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Národní program rozvoje vzdělávání: Bílá kniha*. První. Praha: Tauris, 2001, s. 37-39. ISBN 80-211-0372-8.
5. KRÁLÍKOVÁ, Eva. Léčba závislosti na tabáku u dětí a adolescentů. In: KACHLÍK, Petr a Vladislav MUŽÍK, eds. *Program Zdraví 21 a výchova ke zdraví 2009: Sborník z konference Fórum výchovy ke zdraví XII*. První. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 15-16. ISBN 978-80-210-4996-3.
6. KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Psychologie zdraví*. První. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-774-4.
7. MACHOVÁ, Jitka a Dagmar KUBÁTOVÁ et al. *Výchova ke zdraví pro učitele*. První. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2006. ISBN 80-7044-768-0.

8. MARÁDOVÁ, Eva. *Metodická příručka: Výchova ke zdraví Školní vzdělávací program pro 6. - 9. ročník základní školy*. První. Praha: Fortuna, 2006. ISBN 80-7168-973-4.
9. MUŽÍKOVÁ, Leona. *Škola a zdraví pro 21. století: Podněty pro implementaci výchovy ke zdraví do školních vzdělávacích programů*. První. Brno: Masarykova univerzita, 2010. ISBN 978-80-210-5328-1.
10. PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. Čtvrté. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.
11. ŘEHULKA, Evžen, ed. *Škola a zdraví pro 21. století: Studie k výchově ke zdraví*. První. Brno: Masarykova univerzita, 2011. ISBN 978-80-210-5722-7.
12. STRNADLOVÁ, Alice. *Tvorba a metodika projektů k podpoře zdraví*. První. Ostrava: Pedagogická fakulta ostravské univerzity v Ostravě, 2011. ISBN 978-80-7368-978-0.
13. VÝZKUMNÝ ÚSTAV PEDAGOGICKÝ V PRAZE. *Klíčové kompetence v základním vzdělávání*. První. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. ISBN 978-80-87000-07-6.

Elektronické zdroje

14. VAŠUTOVÁ, Jaroslava. *Cíle kurikulární reformy a podmínky jejich dosažení* [online]. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2006 [cit. 2012-04-29]. Dostupné z: class.pedf.cuni.cz/NewSUMA/FileDownload.aspx?FileID=97.
15. VÝZKUMNÝ ÚSTAV PEDAGOGICKÝ. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2007 [cit. 2012-05-02]. Dostupné z: http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-07.pdf.

16. VÝZKUMNÝ ÚSTAV PEDAGOGICKÝ. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2010 [cit. 2012-06-05]. Dostupné z: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV-pomucka-ucitelum.pdf>.
17. GOŠOVÁ, Věra. Kurikulární reforma. In: *Metodický portál RVP* [online]. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, 11. 4. 2011 [cit. 2012-05-01]. Dostupné z: http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogicky_lexikon/K/Kurikul%C3%A1rn%C3%AD_reforma.
18. GOŠOVÁ, Věra. Kurikulum. In: *Metodický portál RVP* [online]. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, 11. 4. 2011 [cit. 2012-05-02]. Dostupné z: http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogick%C3%BD_lexikon/K/Kurikulum.
19. Leták pro podporu kurikulární reformy. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky* [online]. Praha: MŠMT, © 2006-2012 [cit. 2012-04-19]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/letak-pro-podporu-kurikularni-reformy-1>.
20. Harmonogram. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky* [online]. Praha: MŠMT, © 2006-2012 [cit. 2012-04-19]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolskareforma/harmonogram>.
21. Nejčastější dotazy. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky* [online]. Praha: MŠMT, © 2006-2012 [cit. 2012-04-29]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolskareforma/dotazy>.
22. Desatero školské reformy. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky* [online]. Praha: MŠMT, © 2006-2012 [cit. 2012-04-30]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolskareforma/desatero-skolske-reformy>.
23. RVP ZV. *Metodický portál RVP* [online]. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, [b.r.] [cit. 2012-05-15]. Dostupné z: <http://rvp.cz/informace/dokumenty-rvp/rvp-zv>.

24. Školy v síti ŠPZ podle krajů. STÁTNÍ ZDRAVOTNÍ ÚSTAV. *Škola podporující zdraví* [online]. 2012 [cit. 2012-06-17]. Dostupné z: <http://www.program-spz.cz/%C5%A1koly-v-s%C3%ADti-%C5%A1pz-podle-kraj%C5%AF>.
25. Co je program Škola podporující zdraví. STÁTNÍ ZDRAVOTNÍ ÚSTAV. *Škola podporující zdraví* [online]. 2012 [cit. 2012-06-17]. Dostupné z: <http://www.program-spz.cz/co-je-program-skola-podporujici-zdravi>.

9 Seznam zkratk

apod.	a podobně
atd.	a tak dále
CVS syndrom	Computer Vision Syndrom, onemocnění zraku (nejčastěji se projevuje pálením očí)
ČR	Česká republika
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
např.	například
RVP	Rámcový vzdělávací program
RVP ZV	Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání
SŠ	střední škola(y)
ŠVP	Školní vzdělávací program
tzv.	takzvaný
VkZ	Výchova ke zdraví
ZŠ	základní škola(y)

10 Seznam schémat, tabulek a grafů

Schéma 1. Průběh reformy –

Vydávání RVP a přechod na výuku podle vlastních ŠVP..... 11

Schéma 2. Systém kurikulárních dokumentů 15

Tabulka 1. Zařazení škol do projektu Škola podporující zdraví 30

Tabulka 2. Způsob výuky tematických oblastí Výchovy ke zdraví 31

Tabulka 3. Rok realizace ŠVP a výuky Výchovy ke zdraví 32

Tabulka 4. Časová dotace předmětu Výchova ke zdraví 33

Tabulka 5. Názor na časovou dotaci Výchovy je zdraví 35

Tabulka 6. Aprobovanost učitelů předmětu Výchova ke zdraví 36

Tabulka 7. Důležitost vzdělání pedagogů předmětu Výchovy ke zdraví 38

Tabulka 8. Vhodné aprobační kombinace s Výchovou ke zdraví 39

Tabulka 9. Dílčí oblasti Výchovy ke zdraví s největší pozorností 40

Tabulka 10. Realizace projektu s vazbou na témata Výchovy ke zdraví 42

Tabulka 11. Význam vzdělávání žáků v oblasti Výchovy ke zdraví 43

Tabulka 12. Má vzdělávání ve Výchově ke zdraví společenský dopad? 44

Tabulka 13. Vhodnost pokračování s výukou Výchovy ke zdraví i na SŠ
a vzdělávání středoškolských učitelů v tomto oboru 45

Graf 1. Zařazení škol do projektu Škola podporující zdraví 30

Graf 2. Způsob výuky tematických oblastí Výchovy ke zdraví 31

Graf 3. Rok realizace ŠVP a výuky Výchovy ke zdraví 32

Graf 4.a Časová dotace předmětu Výchova ke zdraví 33

Graf 4.b Porovnání časové dotace 34

Graf 5. Názor na časovou dotaci Výchovy je zdraví 35

Graf 6. Aprobovanost učitelů předmětu Výchova ke zdraví 36

Graf 7. Důležitost vzdělání pedagogů předmětu Výchovy ke zdraví 38

Graf 8. Vhodné aprobační kombinace s Výchovou ke zdraví 39

Graf 9. Dílčí oblasti Výchovy ke zdraví s největší pozorností 40

Graf 10. Realizace projektu s vazbou na témata Výchovy ke zdraví 42

Graf 11. Význam vzdělávání žáků v oblasti Výchovy ke zdraví 43

Graf 12. Má vzdělávání ve Výchově ke zdraví společenský dopad? 44

**Graf 13. Vhodnost pokračování s výukou Výchovy ke zdraví i na SŠ
a vzdělávání středoškolských učitelů v tomto oboru 45**

11 Seznam příloh

Příloha 1. Dotazník předložený ředitelům základních škol

Příloha 1

Zde předkládáme dotazník, který byl určen vedení základních škol. Na výzkumném šetření se podílelo 29 základních škol z Pardubického kraje. Pro výzkumné šetření v bakalářské práci bylo vybráno a zpracováno 13 otázek, které jsou barevně zvýrazněny.

počet žáků na II. stupni ZŠ.....

počet vyučujících VkZ.....

1. Je vaše ZŠ zařazena do projektu Škola podporující zdraví (Zdravá škola):

- a) ano, od roku
- b) v současné době připravujeme podklady pro zapojení se do projektu
- c) ne

2. Na vaší ZŠ vyučujete tematické oblasti Výchovy ke zdraví (dále jen VkZ):

- a) jako samostatný předmět pod názvem Výchova ke zdraví
- b) jako samostatný předmět pod jiným názvem (např. Rodinná výchova)
- c) integrovaně do jiných vyučovacích předmětů: vypište

3. Uveďte, prosím, od kterého školního roku realizujete ŠVP, a tedy Výchovu ke zdraví:.....

4. Vypište, prosím, ve kterých ročnících realizujete VkZ a s jakou týdenní hodinovou dotací:

- a) 6. ročníkh/týden
- b) 7. ročníkh/týden
- c) 8. ročníkh/týden
- d) 9. ročníkh/týden

5. Dle RVP je dána časová dotace na VkZ 2 hodiny/týden/4 ročníky (tzn. např. 1 h/týden v 6. ročníku, 1 h/týden v 7 ročníku, 8. a 9. ročník bez hodinové dotace). Tato časová dotace se vám jeví jako:

- a) nadměrná
- b) dostačující
- c) nedostačující, uvítali bychom 4h/týden/4 ročníky
- d) nedostačující, uvítali bychom 3h/týden/4 ročníky
- e) jiná varianta:

6. Na vaší ZŠ vyučuje VkZ:

- a) aprobovaný učitel VkZ
- b) aprobovaný učitel Rodinné výchovy
- c) třídní učitel
- d) neaprobovaný učitel
- e) jiná varianta:

7. Je podle Vás žádoucí, aby pedagogické fakulty připravovaly budoucí učitele pro tuto aprobaci VkZ:

- a) ano, budeme takové učitele požadovat
- b) ano, ale s jejich zaměstnáváním nepočítáme
- c) ne
- d) nedokáží posoudit

8. Jaké aprobační kombinace VkZ s druhým studijním předmětem jsou pro Vás nejvíce adekvátní (lze uvést více možných odpovědí):

- a) VkZ a přírodopis (biologie)
- b) VkZ a český jazyk
- c) VkZ a anglický jazyk, německý jazyk aj.
- d) VkZ a tělesná výchova
- e) VkZ a jiné výchovy (občanská, výtvarná, hudební aj.)
- f) VkZ a matematika
- g) jiná varianta:.....

9. Je podle Vás žádoucí, aby pedagogické fakulty realizovaly studium VkZ pro učitele z praxe v rámci tzv. rozšiřujícího studia:

- a) ano, měli bychom zájem o tento typ studia pro naše učitele
- b) ano, ale této možnosti bychom nevyužili
- c) ne
- d) nedokáží posoudit

10. Pokud by výše uváděné rozšiřující studium bylo realizováno v rámci projektu, a tudíž by bylo bezplatné:

- a) ano, měli bychom zájem o tento typ studia pro naše učitele
- b) této možnosti bychom nevyužili
- c) nedokáží posoudit

11. Vzhledem ke skutečnosti, že problematika VkZ je multidisciplinární, uveďte prosím, které z dílčích oblastí se na vaší ZŠ nejvíce věnujete (lze uvést více možných odpovědí):

- a) důraz je kladen na oblast výživy a stravovacích zvyklostí
- b) důraz je kladen na oblast pohybové aktivity
- c) důraz je kladen na oblast sociálně patologických jevů, zejména na otázky prevence závislostí
- d) důraz je kladen na oblast sociálně patologických jevů, zejména na otázky prevence šikany, agresivity apod.
- e) důraz je kladen na oblast reprodukčního zdraví a sexuální výchovy
- f) důraz je kladen na oblast zdraví a jeho rizikových a protektivních faktorů, na prevenci civilizačních chorob a infekčních onemocnění
- g) důraz je kladen na oblast první pomoci a ochrany člověka za mimořádných událostí
- h) důraz je kladen na oblast psychického zdraví a prevenci stresu
- i) všechny oblasti VkZ jsou stejně vyvážené
- j) jiná varianta:

12. Realizovali jste na vaší základní škole projekt, který by měl vazbu na jednotlivá témata z oblasti VkZ:

- a) ano, několikrát
- b) ano, jedenkrát
- c) v současné době plánujeme takový projekt
- d) ne
- e) jiná varianta:.....

13. V současné době se otevírají diskuse k obsahové náplni RVP a tím i k tématům z oblasti reprodukčního zdraví a sexuální výchovy. Domníváte se, že je žádoucí problematiku reprodukčního zdraví a sexuální výchovy v RVP ponechat:

- a) ano, ještě bychom uvítali rozšíření této problematiky
- b) ano, ve stávající podobě
- c) ano, avšak některá témata bychom minimalizovali, např.:.....
- d) ne, tuto problematiku bychom doporučovali vyučovat v rámci volitelných předmětů
- e) ne, tato problematika do systému vzdělávání na ZŠ nepatří
- f) jiná varianta:.....

14. Na vaší ZŠ vyučujete témata z oblasti reprodukčního zdraví a sexuální výchovy:

- a) plně zakomponované do vyučovacího předmětu Výchova ke zdraví
- b) v rámci vyučovacího předmětu VkZ i dalších předmětů:.....
- c) v jiných vyučovacích předmětech:.....
- d) těmto otázkám se věnujeme pouze okrajově
- e) tuto problematiku náš ŠVP neobsahuje
- f) jiná varianta:.....

15. Setkali jste se někdy s rodiči, kteří by problematiku reprodukčního zdraví a sexuální výchovy požadovali z vašeho ŠVP vyeliminovat:

- a) ano, opakovaně
- b) ano, ojediněle
- c) ne
- d) jiná varianta:.....

16. Vzhledem k multidisciplinaritě problematiky VkZ, časové náročnosti výukových metod VkZ, prostorovému a materiálnímu vybavení atp., uvítali byste pro vaše žáky tematicky zaměřené interaktivní vzdělávací semináře:

- a) ano
- b) ne
- c) nedokáží posoudit

17. Která tematická oblast VkZ by byla nejatraktivnější pro vás, jako pedagogy (lze uvést více možných odpovědí):

- a) oblast výživy a stravovacích zvyklostí
- b) oblast pohybové aktivity
- c) oblast sociálně patologických jevů, zejména otázky prevence závislostí
- d) oblast sociálně patologických jevů, zejména otázky prevence šikany, agresivity apod.
- e) oblast reprodukčního zdraví a sexuální výchovy

- f) oblast zdraví a jeho rizikových a protektivních faktorů, na prevenci civilizačních chorob a infekčních onemocnění
- g) oblast první pomoci a ochrany člověka za mimořádných událostí
- h) oblast psychického zdraví a prevence stresu
- i) jiná varianta:

18. Která tematická oblast VkZ by byla, dle Vašeho názoru, nejatraktivnější pro vaše žáky (lze uvést více možných odpovědí):

- a) oblast výživy a stravovacích zvyklostí
- b) oblast pohybové aktivity
- c) oblast sociálně patologických jevů, zejména otázky prevence závislostí
- d) oblast sociálně patologických jevů, zejména otázky prevence šikany, agresivity apod.
- e) oblast reprodukčního zdraví a sexuální výchovy
- f) oblast zdraví a jeho rizikových a protektivních faktorů, na prevenci civilizačních chorob a infekčních onemocnění
- g) oblast první pomoci a ochrany člověka za mimořádných událostí
- h) oblast psychického zdraví a prevence stresu
- i) jiná varianta:

19. Uvítali byste ucelenou sérii jednotlivých interaktivních vzdělávacích seminářů:

- a) ano
- b) ne
- c) nedokáži posoudit

20. Má podle Vás význam žáky v oblasti VkZ vzdělávat:

- a) ano
- b) ne
- c) nedokáži posoudit

21. Může mít podle Vás vzdělávání v oblasti VkZ celospolečenský dopad (např. snížení výskytu civilizačních onemocnění, snížení rizikového chování, vyšší zodpovědnost za své zdraví apod.):

- a) ano
- b) ne
- c) nedokáži posoudit

22. Bylo by podle Vás vhodné pokračovat s VkZ i u studentů SŠ a tedy vzdělávat i středoškolské pedagogy:

- a) ano
- b) ne
- c) nedokáži posoudit

12 Anotace práce

Jméno a příjmení:	Michaela Bartošová
Katedra:	Katedra antropologie a zdravotní vědy
Vedoucí práce:	Mgr. Michaela Hřivňová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2012

Název práce:	Výchova ke zdraví a její realizace v základním vzdělávání
Název v angličtině:	Health Education and Its Implementation in Elementary Schools
Anotace práce:	Práce je zaměřena na vzdělávací oblast Člověk a zdraví, dále na problematiku vzdělávacího oboru Výchova ke zdraví, na jeho postavení a na témata, která jsou zahrnuta v současném Rámcovém vzdělávacím programu. Práce nastiňuje naléhavost zařazení tohoto předmětu do vzdělávání, jeho aplikaci do života školy a způsob, jakým podněcovat žáky k ochraně jejich zdraví. Součástí práce jsou výsledky výzkumného šetření, které probíhalo na základních školách v Pardubickém kraji. Oslovenými respondenty byli ředitelé škol. V práci jsou uvedeny jejich názory a zkušenosti s výukou Výchovy ke zdraví.
Klíčová slova:	Reforma školství (školská kurikulární reforma), Rámcový vzdělávací program, Školní vzdělávací program, vzdělávací oblast Člověk a zdraví, vzdělávací obor Výchova ke zdraví, Škola podporující zdraví, kurikulum

Anotace v angličtině:	The bachelor thesis is focused on the educational area Humans and Health, on the subject Health Education, its role and items included in the current Framework Educational Programme. The thesis emphasises the importance of including the subject Health Education in general educational programmes, its implementing into school life and the way of motivation the pupils to health care. One part of the thesis describes results of the research that has been carried out on the basic schools in Pardubice region. As addressed respondents, in this research, directors of the mentioned schools were questioned. Their opinions and experience with teaching the subject Health Education are expressed in this thesis.
Klíčová slova v angličtině:	Educational reform (curricular reform), Framework Educational Programme, School Educational Programme, educational area Human and Health, educational field Health Education, School supported health, curriculum
Přílohy vázané v práci:	Dotazník předložený ředitelům základních škol
Rozsah práce:	56 stran; 70 020 znaků
Jazyk práce:	český